Голас Радзімы

№ 36 (2126)
7 верасня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ (БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

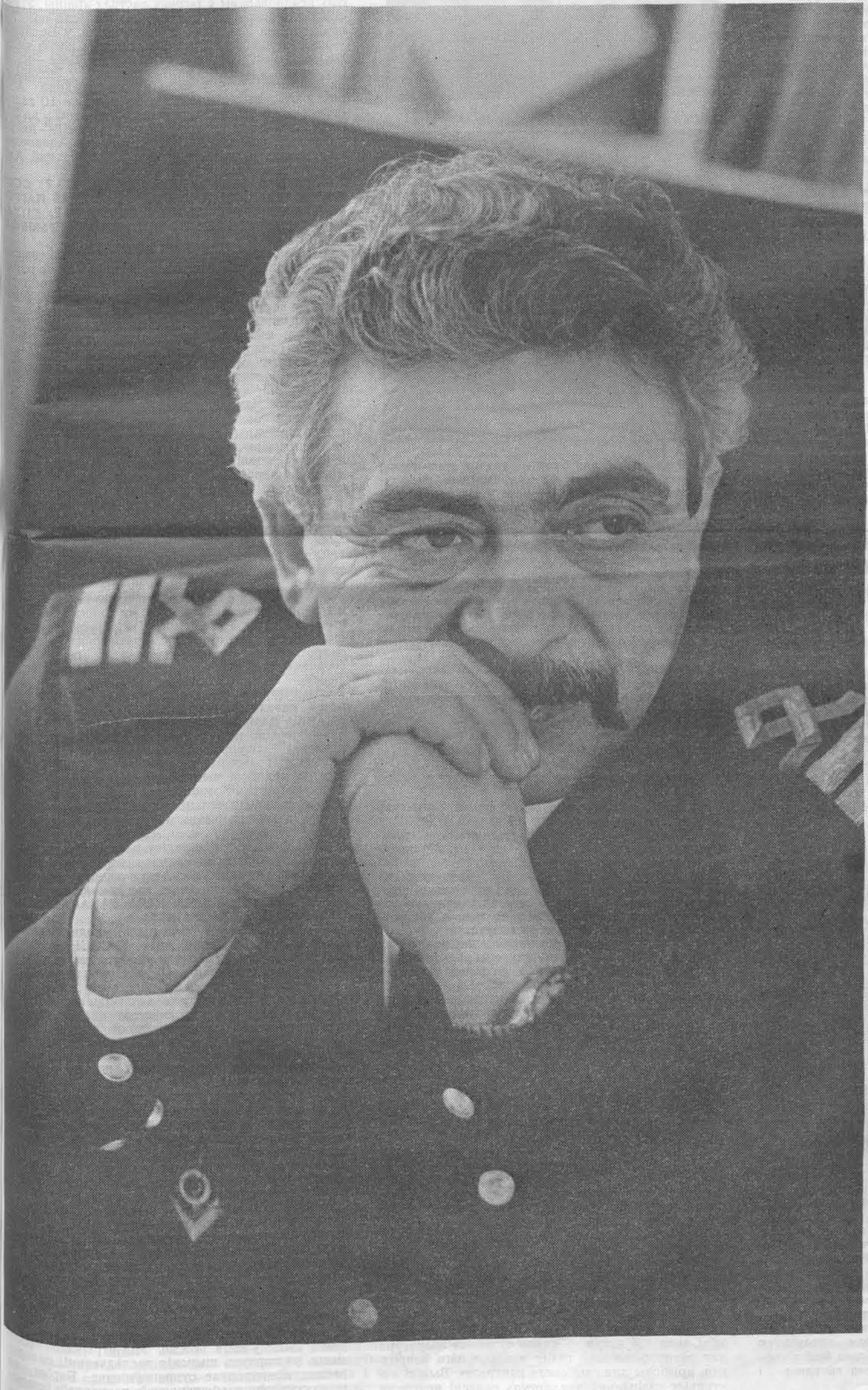

УПЕРШЫНЮ Ў МІНСКУ ТУРЫСТЫЧНАЯ ГРУПА ВУЧНЯЎ БЕЛАРУСКІХ ШКОЛ З БЕЛАСТОЧЧЫНЫ

(«Адчувалі сябе дома»)
Стар. 4

СЦЭНІЧНАЕ МАСТАЦТВА НА НОВЫМ ВІТКУ НАЦЫЯНАЛЬНАГА КУЛЬТУРНАГА АДРАДЖЭННЯ

(«Крок зроблены. Што далей!»)
Стар. 6

Прафесія марака заўсёды была акружана арэолам рамантыкі. Плысці ў нязведаныя далі, змагацца з бурамі, моцна сябраваць і верна кахаць—што можа быць больш прывабным для мужчыны. Гомельскае спецыяльнае прафесійна-тэхнічнае вучылішча вядомае ў нашай «сухапутнай» рэспубліцы тым, што тут рыхтуюць спецыялістаў для марскога і рачнога флоту. Юнакі, якія заканчваюць яго, працуюць на караблях, у портах, а некаторыя ў далейшым нават капітанамі далёкага плавання, начальнікамі рачных і марскіх портаў. Вучылішча было створана пяцьдзесят гадоў назад. З таго часу з яго сцен выйшлі каля 10 тысяч выпускнікоў.

НА ЗДЫМКУ: дваццаць адзін год працуе ў вучылішчы майстар вытворчага навучання Марат АРДАШНІКАЎ.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ГОСЦІ З ЗША

ЗНАК ДРУЖБЫ

Адной з першых адклікнулася на заклік беларускай грамадскасці дапамагчы рэспубліцы лякарствамі і медыцынскім абсталяваннем для перааддолення вынікаў чарнобыльскай катастрофы амерыканская арганізацыя «Фрэндшып Форс» («Сіла дружбы»). Яе дэлегацыя з штата Мінесота знаходзілася ў нашай рэспубліцы. На сустрэчы ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі кіраўнік дэлегацыі, член нацыянальнага савета дырэктараў «Фрэндшып Форс» Рычард Фолк уручыў урачу Аляксандру Саўчанку унікальны апарат дапаможнага кровазвароту. Гэта дар дырэктара кампаніі «Біо медыкус» Джэймса Лайанса.

— Наша грамадская арганізацыя створана ў 1977 годзе па ініцыятыве прэзідэнта Картэра,— расказвае Рычард Фолк.— «Фрэндшып Форс» падтрымлівае сяброўскія сувязі з грамадскасцю больш чым 50 краін свету. У ліпені гэтага года мы прымалі ў сябе групу беларусаў, сярод якіх былі людзі самых розных узростаў і прафесій— паэт, рабочы, актрыса, урач, вучоны і іншыя. Яны засталіся задаволенымі сваім візітам у ЗША.

ЗАМЕЖНЫ ГАНДАЛЬ

«ЛІ», «ЛІВАЙС» ЦІ?..

Вядомым паўночнаамерыканскім фірмам «Лі», «Лівайс» і іншым, якія спецыялізуюцца на вытворчасці маладзёжнага адзення для адпачынку, магчыма, у хуткім часе складзе канкурэнцыю прадукцыя брэсцкіх швейнікаў.

Першая партыя падлеткавых піжам, пашытых на мясцовай швейнай фабрыцы па заказу гандлёвай фірмы «Глобал рызерсес» з Манрэаля, падрыхтавана да адпраўкі ў Канаду.

Пры пасрэдніцтве «Рознаэкспарта» кіраўнікі прадпрыемства выйшлі на прадстаўнікоў канадскай фірмы. Па прапанаваных спецыялістамі з Манрэаля мадэлях была пашыта першая партыя піжам.

Прадпрыемства, якое выпускае дзіцячае адзенне, не выпадкова наладжвае дзелавыя сувязі з зарубежным партнёрам. Брэстаўчане атрымаюць ад фірмы не толькі валюту, але і тэхналагічныя распрацоўкі, якія будуць прымяняць у вытворчасці вырабаў, што паступаюць на ўнутраны рынак краіны. Заказ жа па кантракту будзе выкананы дадаткова да прадукцыі, адгружаемай швейнай фабрыкай сваім пастаянным заказчыкам—гандлюючым арганізацыям Беларусі.

НЕЗВЫЧАЙНАЯ АПРАЦОЎКА ПАЛЁЎ

КАЛГАСНАЯ «ЭСКАДРЫЛЛЯ»

Два маторныя дэльтапланы набыў калгас «40 гадоў Кастрычніка» Камянецкага раёна. Іх змайстравалі па заказу земляробаў брэсцкі кааператыў «Іаалга».

Выццам матылькі, прычальваюць міні-самалёты да калгаснага аграхімцэнтра. У бакі заліваюць вадкія комплексныя ўгнаенні або гербіцыды. З вышыні двух-трох метраў на невялікай хуткасці іх можна распыліць нават над асобнымі радкамі. Дакладнасць, а значыць і экалагічная бяспека прымянення хімікатаў гарантуецца. Вось чаму на невялікіх палях, паблізу населеных пунктаў і рэк, дэльтапланы, нягледзячы на іх параўнальна невысокую прадукцыйнасць, паспяхова канкурыруюць з сельгасавіяцыяй. Ёсць у незвычайных памочнікаў хлебаробаў і яшчэ адна перавага: яны не топчуць пасевы, не ўшчыльняюць глебу.

Пілотамі калгаснай «эскадрыллі» пасля стажыроўкі ў кааператыве сталі маладыя механізатары.

КААПЕРАЦЫЯ

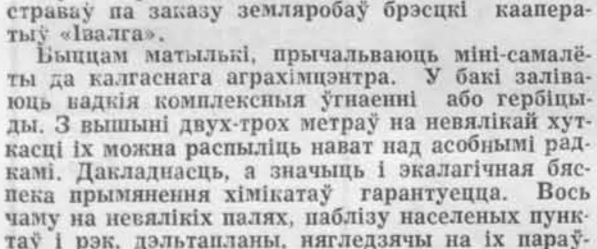

Прыгожыя двухпавярховыя дамы арыгінальнай канструкцыі выраслі зусім нядаўна ў вёсцы Юзуфава—цэнтры саўгаса «Буцэвічы» Мінскага раёна. У верасні ўсе яны ўжо будуць здадзены ў эксплуатацыю. А спачатку планавалася ўзвесці ўсяго чатыры дамы, ды і то не раней новага года. Справа ў тым, што ў гаспадаркі з'явіліся грошы, і гэта дазволіла не толькі расшырыць праграму, але і паскорыць увод жылля. Вядома ж, справу не вырашылі б, калі б не скааперавaліся з прамысловым прадпрыемствам. У кошт кампенсацыі затрат калгаснікі павінны, згодна з дагаворам, рэалізаваць сваім партнёрам адпаведную колькасць прадуктаў харчавання. Абодва бакі лічаць, што такое супрацоўніцтва аднолькава выгаднае і гаспадарцы, і рабочым-гараджанам.
НА ЗДЫМКУ: на адной з вуліц вёскі Юзуфава.

ДАПАМОГА СТУДЭНТАЎ

Добрай практыкай для будучых урачоў стала праца ў атрадзе «Верас» Мінскага медыцынскага інстытута. У дзевятай клінічнай бальніцы ў дні летніх канікул дапамагалі медперсаналу восемдзесят студэнтаў. Да трэцяга курса яны выконвалі абавязкі санітараў, пасля трэцяга—медсёстраў і «медбратоў». Студэнты даглядаюць хворых, дзяжураць у прыёмным пакоі, мераюць ціск, робяць уколы, адпускаюць розныя працэдуры.
Атрад у летні час часткова замяняе больш чым 140 медыкаў, якіх вельмі не хапае і ў якіх мае патрэбу бальніца. Але галоўнае, што яшчэ ў студэнцкую пару юнакі і дзяўчаты могуць праверыць, ці правільна зроблены выбар будучай прафесіі, удасканальвацца ў ёй.
НА ЗДЫМКАХ: трэцякурснік Яўгеній КАПЛАН — санітар прыёмнага аддзялення; студэнткі Алена КАПІТАН і Ларыса КУЗНЯЦОВА працуюць у аддзяленні неўралогіі.

НОВЫЯ РАСПРАЦОЎКІ

ДУХМЯНАЯ ЎПАКОЎКА

Цікаваеназіранне зрабілі вучоныя Інстытута механікі металапалімерных сістэм АН БССР у Гомелі: варта крыху змяніць тэхналогію вытворчасці поліэтыленавай плёнкі, як у яе з'яўляюцца новыя незвычайныя ўласцівасці.

Загорнутыя ў такую ўпакоўку прадукты не толькі даўжэй захоўваюцца, але і набываюць прыемны пах. Праўда, пакуль што арыгінальную тару не сустрэнеш у магазінах: яе можна ўбачыць толькі ў выставачнай зале інстытута.

Але, мяркуецца, тэрмін укаранення навінкі не будзе доўгім, бо ў ёй зацікаўлены жыхары многіх раёнаў Беларусі. Прычым, не толькі з-за арыгінальных смакавых уласцівасцей. Ва ўмовах павышанай радыяцыі ўпакоўка надзейна ахоўвае хлеб, мяса і іншыя прадукты ад небяспечнага пылу, дапаможа захаваць здароўе людзей. Дарэчы, распрацоўкай гамяльчан ужо зацікавіліся зарубежныя фірмы.

ЭКАЛОГІЯ

ЯК ЗДАРОЎЕ, РАКА?

Даведацца пра здароўе Дняпра ад вусця да вытоку вырашылі вучоныя, пісьменнікі і журналісты трох рэспублік — РСФСР, Украіны, Беларусі. Аб'яднаная гісторыка-экалагічная экспедыцыя адправілася ў Смаленскую вобласць, дзе пачынаецца рака звонкім тонкім ручайком.

Паставіць дыягназ рацэ прапанавалі вучоныя, якія сур'ёзна занепакоены станам вады і прыбярэжных зон, выраджэннем флоры і фауны рэгіёна. Ідэя знайшла падтрымку грамадскіх арганізацый па ахове прыроды, Беларускага экалагічнага саюза, вядомых пісьменнікаў і публіцыстаў.

У распараджэнні біёлагаў, хімікаў, агратэхнікаў, арнітолагаў, іхтыёлагаў і іншых вучоных трох акадэмій навук — самая сучасная апаратура для экспрэс-аналізаў стану навакольнага асяроддзя, прыборы для глыбокага кантролю. Вынікі навуковых назіранняў дапамогуць скласці праграму па выратаванню Дняпра.

ЭКСПРЭС-ІНТЭРВ'Ю

КОЛЬКІ НАС?

Карэспандэнт Агенцтва друку Навіны Марыя ЛЬЯНАС-МАС гутарыць з вядомым савецкім дэмографам Маркам ТОЛЬЦАМ, супрацоўнікам Інстытута сацыяльна-эканамічных праблем народанасельніцтва Акадэміі навук СССР.

— АПУБЛІКАВАНЫ ПЕРШЫЯ ВЫНІКІ ПЕРАПІСУ НАСЕЛЬНІЦТВА СССР, ПРАВЕДЗЕНАГА У ПАЧАТКУ ГОДА. ЯК ВЫ ІХ ПРАКАМЕНЦІРУЕЦЕ!

— Перапіс паказаў, што насельніцтва СССР устойліва расце і дасягнула 286 мільёнаў 717 тысяч чалавек. З часу апошняга перапісу 1979 года яно павялічылася на 9,3 працэнта. Але гэты рост быў неаднолькавы ў розных частках краіны. У Расійскай Федэрацыі насельніцтва вырасла на 7,2 працэнта, на Украіне—на 4 працэнты, у Беларусі—на 7 працэнтаў. Прыблізна таксама расла колькасць і ў рэспубліках Прыбалтыкі: у Літве—на 9 працэнтаў, у Латвіі—на 6 працэнтаў, у Эстоніі—на 7 працэнтаў. А ў рэспубліках Сярэдняй Азіі рост быў высокім. У Таджыкістане за 10 гадоў насельніцтва павялічылася на 34 працэнты, ва Узбекістане—на 29 працэнтаў, у Туркменіі—на 28 працэнтаў, у Кіргізіі—на 22 працэнты. Адпаведна павялічваецца колькасць жыхароў Сярэдняй Азіі ў агульным насельніцтве краіны.

— НА З'ЕЗДЗЕ НАРОДНЫХ ДЭПУТАТАЎ СССР ПІСЬМЕННІК ВАСІЛІЙ БЯЛОЎ ГАВАРЫЎ АБ ПАГРОЗЕ ДЭПАПУЛЯЦЫІ. БЯЛОЎ СЦВЯРДЖАЎ: СІТУАЦЫЯ ТАКАЯ, ШТО ЁН НЕ РАШАЕЦЦА ПРЫВЕСЦІ ЛІЧБЫ...

— Калі гаварыць аб доўгатэрміновых тэндэнцыях, то для славянскага насельніцтва краіны перспектывы сапраўды неспрыяльныя. Сярод рускіх жанчын, украінак, беларусак, якія ўзялі шлюб у першай палове 80-х гадоў, чакаемая колькасць дзяцей была менш двух.Гэтага яўна недастаткова, каб народжаныя дзеці замясцілі бацькоўскае пакаленне. Дзеці ж будуць не ў кожнай сям'і. Таму мінімальная з пункту гледжання ўзнаўлення статыстычная колькасць дзяцей павінна быць 2,3.

У рэспубліках Сярэдняй Азіі, насупраць, захоўваецца традыцыйна высокі ўзровень нараджальнасці. Апытанні паказваюць, што і маладыя замужнія жанчыны ў гэтых рэспубліках па-ранейшаму хацелі б мець многа дзяцей—больш пяці маюць намер мець узбечкі, таджычкі, туркменкі, чатыры-пяць—кіргізкі.

Зрэшты, тут высокі ўзровень дзіцячай смяротнасці: яна вышэйшая за 50 на тысячу народжаных у Туркменіі, амаль 49—у Таджыкістане, 42—ва Узбекістане.

Летам, калі сітуацыя са смяротнасцю немаўлят абвастраецца, у рэспублікі Сярэдняй Азіі накіроўваюцца шматлікія групы ўрачоў з рэспублік цэнтральнай часткі краіны. Іх работа фінансуецца грамадскасцю, гэтым займаецца Дзіцячы фонд імя У. І. Леніна. Падобныя меры прывялі да некаторага зніжэння паказчыкаў дзіцячай смяротнасці, але даныя на пачатак гэтага года сведчаць, што рашаючага пералому пакуль не надышло.

— ЦЯПЕР, КАЛІ АПУБЛІКАВАНЫ ПЕРШЫЯ ВЫНІКІ ПЕРАПІСУ НАСЕЛЬНІЦТВА, ЯК ВЫ МОЖАЦЕ АЦАНІЦЬ ДАНЫЯ СТАТЫСТЫКІ!

— Перапіс паднёс нават нам, спецыялістам, некалькі сюрпрызаў. Аказалася, што зніжэнне колькасці сельскага насельніцтва ў СССР было істотна меншым, чым паказвалі бягучыя разлікі. Яны гаварылі аб змяншэнні пасля перапісу 1979 года сельскага насельніцтва на 3,2 мільёна чалавек, а фактычна змяншэнне склала ўсяго 900 тысяч чалавек.

Наадварот, лічба перапісу па гарадскому насельніцтву краіны аказалася меншай, чым ацэнка па даных бягучага ўліку, гэта значыць гараджан цяпер у краіне менш, чым мы думалі.

— МОЖА БЫЦЬ, ГЭТА НЕДАСКАНАЛАСЦЬ УЛІКУ! ЦІ ПАМЫЛКІ Ў ПЕРАПІСУ!

— Хутчэй за ўсё, гэта вынік недасканаласці ўліку міграцыі насельніцтва. У СССР дзейнічае паспартная сістэма. Рэгіструючыся па месцу жыхарства, чалавек трапляе ў рэестры статыстыкі, і гэта рэгістрацыя служыць падставай для ўліку міграцыі. А рэальнасць аказваецца іншай. Пашпартны рэжым часта аслаблены, часам нават не забяспечваецца выкананне ўстаноўленых правілаў. Сёння ставіцца пытанне аб адмене сістэмы прапіскі, а толькі аб рэгістрацыі пражывання.

— ЦІ ЗМЯНІЛА ПЕРАБУДОВА МЕТАДЫ САВЕЦКАЙ ДЭМАГРАФІІ!

— Упершыню ў маім жыцці надышоў перыяд, калі стала прыемна працаваць. Сёння нам даступныя ўсе даныя, зніклі ўсемагчымыя «сакрэты». Вынікі мінулага перапісу былі «ўціснуты» ў адзін том, а ў 20-х гадах, да якіх мы сёння вяртаемся ў пошуках крыніц, матэрыялы перапісу былі выдадзены ў 56 тамах. Матэрыялы новага перапісу мяркуецца выдаць таксама ў многіх тамах. У мінулым годзе, упершыню пасля доўгага перапынку, быў выдадзены спецыяльны статыстычны штогоднік «Насельніцтва СССР». Сёлета плануецца новае яго выданне. Самыя «сакрэтныя» лічбы ранейшых гадоў сталі адкрыта публікавацца: гэта даныя аб працягласці жыцця, аб колькасці абортаў і самазабойстваў, прычыны смяротнасці.

Наш інстытут утвораны год назад—гэта дзецішча перабудовы. Дарэчы, пытанне аб яго стварэнні было ўзнята прэсай. Мы атрымалі магчымасць разгарнуць шырокія даследаванні, наладжваецца міжнароднае супрацоўніцтва. Бар'ер на шляху развіцця міжнароднай навуковай інтэграцыі ў дэмаграфіі знік.

ПЕРАБУДОВА ВЫШЭЙШАЙ АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ

ШУКАЦЬ УЛАСНАЕ АБЛІЧЧА

ТОЕ, што наша вышэйшая школа адстае сёння ад патрабаванняў жыцця, ні ў кога ўжо сумнення не выклікае. Больш чым тры гады перабудовы пераканаўча даказалі ўсім: выпускнікі вышэйшых навучальных устаноў (ВНУ) часта няздольныя вырашаць не толькі сучасныя задачы дня, але і самыя, здавалася б, элементарныя пытанні.

Пра новую сістэму вышэйшай адукацыі, якая адпавядала б новаму ўзроўню развіцця эканомікі і грамадства, пра стварэнне сучаснай мадэлі ВНУ гавораць усё часцей і больш настойліва. Якой ёй быць? Што тут робіцца або ўжо зроблена? Перш чым адказаць на гэтыя пытанні, паспрабуем даць аб'ектыўную ацэнку той сітуацыі ў вышэйшай школе рэспублікі, якая сёння склалася. Вось як яе характарызуюць у саміх ВНУ.

Беларускі універсітэт імя Леніна. Тут самі супрацоўнікі лічаць, што добрых спецыялістаў выпускаюць выключна мала. І перш за ўсё кульгае практычная падрыхтоўка. Тэарэтычная ж па некаторых дысцыплінах даволі высокая. Напрыклад, выкладанне матэматыкі, тэарэтычнай фізікі, а таксама некаторых гуманітарных прадметаў вядзецца на ўзроўні лепшых сучасных школ. Дарэчы, у ЗША матэматыку вывучаюць па падручніках савецкіх аўтараў.

Беларускі політэхнічны інстытут (БПІ). У чым адстае яго выпускнік? У прафесіяналізме, самастойнасці мыслення, арганізатарскіх навыках, культуры. Не вельмі прыемна гэта канстатаваць, ды нічога не зробіш—факт.

Мінскі радыётэхнічны інстытут. Што датычыць чыста інжынернай падрыхтоўкі, тэарэтычных ведаў, прэтэнзій да выпускнікоў няма. Але гэта зусім не значыць, што яны ва ўсім высокакласныя прафесіяналы. Слабыя месцы выпускнікоў РТІ — адсутнасць ініцыятывы, творчасці, мыслення эканамічнымі катэгорыямі, навыкаў работы з калектывамі. А вось якую ацэнку нашай сістэмы вышэйшай адукацыі давялося пачуць у Віцебскім тэхналагічным інстытуце: «Ад лепшых сучасных вышэйшых школ свету мы моцна не адстаём. У галіне выкладання і распрацоўкі тэарэтычных навук—матэматыкі, тэарэтычнай фізікі, той жа інфарматыкі—мы стаім вышэй, чым замежныя школы. Але ахілесава пята інстытутаў—адсутнасць сродкаў вылічальнай тэхнікі наогул і персанальных ЭВМ, у прыватнасці. Гэта сапраўднае бедства. Калі б мы мелі камп'ютэрную базу і сучаснае абсталяванне, плюс рэжым работы выкладчыкаў такі, як за мяжой, мы літаральна за год былі б наперадзе».

Кіраўнікі рэспубліканскіх ВНУ бачаць тры галоўныя прычыны, якія ўпарта цягнуць уніз узровень нашай вышэйшай школы. Першая—выключная слабасць базы: тэхнічных сродкаў на аднаго студэнта прыходзіцца ў некалькі разоў менш, чым у лепшых замежных ВНУ ЗША і ФРГ. Другая прычына—непадрыхтаванасць выкладчыкаў. Здаецца, кажуць яны, сёння прынцыповы адбор, дзе б існаваў толькі адзін крытэрый—майстэрства, працаваць засталося б працэнтаў шэсцьдзесят. Астатніх трэба было б давучваць. І трэцяя—да канца не прадуманы, нерацыянальны, а таму і неэфектыўны сам працэс навучання. Далей яны называюць яшчэ не зусім высокую падрыхтоўку ў школах будучых студэнтаў, часта фармальную арганізацыю вытворчай практыкі, слабыя падручнікі.

Але ж што робіцца для таго, каб палепшыць сітуацыю? Якія змены чакаюцца ў ВНУ ў бліжэйшай будучыні і нават сёння? Любы інстытут пачынаецца з абітурыентаў. І кожны імкнецца адабраць самых лепшых. Як гэта зрабіць? У Беларускім універсітэце шукаюць новыя формы работы з будучымі абітурыентамі, пашыраюць тыя, што ёсць. Напрыклад, пераможцаў рэспубліканскіх школьных алімпіяд прымаюць без уступных экзаменаў. Далей, лічаць тут, трэба шырока развіваць школы-інтэрнаты, якія б дзейнічалі пры ВНУ. У Беларускім політэхнічным інстытуце імкнуцца пачынаць прыём яшчэ ў школах—арганізуюць там свае прадстаўніцтвы. Другім каналам, лічаць у БПІ, павінны стаць прафесійна-тэхнічныя вучылішчы і тэхнікумы: лепшыя выпускнікі іх напраму, часам без уступных экзаменаў, пераходзяць у ВНУ. У Гомельскім політэхнічным інстытуце стварылі школу будучага інжынера. З юнакоў дзевятых класаў, якія займаюцца ў двух гомельскіх вучэбна-вытворчых камбінатах, выбралі тых, хто найлепш паспявае па матэматыцы і фізіцы. Цяпер яны раз у тыдзень прыходзяць у інстытут. Заняткі вядуцца па самастойна распрацаванай праграме. Школьнікі не толькі паглыблена вывучаюць фізіку, матэматыку, інфарматыку, але і ўдзельнічаюць у гуртковай рабоце, спартыўных спаборніцтвах, самадзейнай мастацкай творчасці. На працягу двух гадоў яны цалкам адаптуюцца да студэнцкага жыцця, правяраюць сябе, свой выбар. Затым здаюць выпускныя экзамены. Тыя, хто вытрымаў іх, паступаюць у Гомельскі політэхнічны.

Перабудова пачалася і ўнутры саміх вышэйшых навучальных устаноў. Напрыклад, сёння іншы раз гавораць аб крызісе Беларускай акадэміі—пастарэла, упаў узровень фундаментальных даследаванняў. Як палепшыць справу? Прапанова беларускага універсітэта — аб'яднаць гэтыя дзве ўстановы. І аб'яднаць не проста фармальна, але і тэрытарыяльна. Гэта, лічаць ва універсітэце, было б сапраўды рэвалюцыйнае пераўтварэнне, якое не толькі рэзка палепшыла б змест адукацыі, але і рушыла б наперад навуку. Сусветная практыка даказвае: месца фундаментальнай навукі ва універсітэце. Яна і навучанне—адзінае цэлае. Чым вышэй фундаментальная навука, тым вышэй навучанне. Першыя формы збліжэння універсітэта і акадэміі ажыццяўляюцца. Нядаўна яны заключылі пагадненне аб адкрыцці сямі вучэбна-навуковых цэнтраў: фізікі, матэматыкі, хіміі, біялогіі, гісторыі, філалогіі, літаратуры.

Далей ва універсітэце лічаць: усе ВНУ, якія існуюць, узняць на самы высокі ўзровень нельга. І толькі, спецыялізаваўшы іх, можна дабіцца поспеху. Такая мабільная сістэма з перамяшчэннем студэнтаў і выкладчыкаў і з канцэнтрацыяй сіл і сродкаў на асобных напрамках найбольш эфектыўная і вельмі ўдала дастасуецца да магчымасцей нашай рэспублікі. Ёсць у нас універсітэты і спецыялізаваныя ВНУ. Калі часткова рэарганізаваць і ўмацаваць іх, можна было б даручыць першым весці фундаментальную падрыхтоўку, а другім спецыяльную. Толькі такім чынам мы можам кардынальна палепшыць сваю тэхнічную базу, ды і самі веды студэнтаў.

Сёння БПІ выпускае інжынераў вузкай накіраванасці, якія могуць ісці працаваць толькі на трактарны або аўтамабільны заводы. Гэта няправільна, лічаць кіраўнікі ВНУ. Падрыхтоўка ў вышэйшай навучальнай установе павінна дазваляць інжынеру лёгка пераходзіць з адной сферы ў іншую. Тут удалае спалучэнне трох напрамкаў спецыяльнасцей — машынабудаванне, энергетыка і будаўніцтва. Здавалася б, розныя рэчы. Але давайце паглядзім з іншага боку. Ці можна, скажам, рыхтаваць спецыялістаў-будаўнікоў без ведання машын, з дапамогай якіх вядзецца само будаўніцтва? Або ці можна гаварыць пра машынабудаванне без ведання энергетыкі? Усе яны ўзаемазвязаны. Такім чынам, лічаць у БПІ, мы магчыма якраз і падрыхтавалі ўжо да выпуску якасна новага спецыяліста—інтэгрыраванага інжынера. Зразумела, даць такую фундаментальную падрыхтоўку здольна толькі кардынальна новая ВНУ — тэхнічны універсітэт.

Мінскі радыётэхнічны інстытут звязаны сёння з прадпрыемствамі, бадай, як ніводная ВНУ рэспублікі. Але і гэтага мала, мяркуюць тут. Нельга, каб малады спецыяліст траціў час на адаптацыю. Таму ў будучыні тут бачаць свой інстытут як спецыялізаваны цэх сучаснага аб'яднання.

У Гомельскім інстытуце наогул факультэты і кафедры аб'ядноўваюць у чатыры самастойныя гасразліковыя аддзяленні. Замест дэканаў—дырэктары аддзяленняў. Два першыя аддзяленні займаюцца толькі распрацоўкай і выкладаннем спецыяльных дысцыплін. Два наступныя—прыродазнаўчых і грамадскіх навук. Замест былых кафедраў—аддзелы з лабараторыямі. У іх студэнты, замацаваныя за выкладчыкамі-куратарамі, выконваюць рэальную навукова-даследчую ці канструктарскую работу.

Міністр народнай адукацыі рэспублікі Міхаіл Дзямчук у адказ на пытанне, якую мадэль перабудовы ён падтрымлівае, гаворыць так: «Аднолькавых мадэляў быць не павінна. Кожнай ВНУ трэба шукаць уласны твар, стаяць на ўласнай канцэпцыі перабудовы інстытута. Міністэрства гатова падтрымаць самую смелую мадэль. Хаця ў той жа час ісці ўслед за любой прапанованай нельга. У нас ёсць адзіная нацыянальная палітыка—максімальная стыкоўка вышэйшай школы з народнагаспадарчым комплексам. Тыя мадэлі, якія прапанаваны,—розныя па змесце, але аднолькавыя «па духу»—служаць інтэграцыі адукацыі, навукі і вытворчасці».

Такім чынам, у рэспубліцы пакладзены пачатак рэальнай перабудовы вышэйшай школы, пераходу ад мітынговых да дзелавой палітыкі вядзення спраў. Яна нясе шэраг дакладна акрэсленых напрамкаў абнаўлення ВНУ.

С. СЛАВІН.

ПІСЬМЫ ЗБЛІЗКУ

ПАЛІТЫЧНЫ ЛОЗУНГ І РЭЧАІСНАСЦЬ

Вось ужо больш як паўгода самы папулярны палітычны лозунг у СССР «Уся ўлада—Саветам». Ён гучыць на шматлюдных сходах і мітынгах, пастаянна прысутнічае на старонках газет і часопісаў, у тэле- і радыёперадачах, займаў галоўнае месца ў праграмах кандыдатаў у час вясновых выбараў народных дэпутатаў краіны. Асаблівую вастрыню ён набыў у апошні час, калі пачалася падрыхтоўка да другога этапу палітычнай рэформы—выбараў народных дэпутатаў у рэспубліканскія і мясцовыя Саветы. Лозунг гэты азначае надзяленне Саветаў усіх рангаў рэальнай дзяржаўнай уладай, большасць функцый якой раней належала партыйным камітэтам. У тым, што ён атрымлівае зараз рэальнае напаўненне на верхніх паверхах кіравання краінай, савецкі народ пераканаўся, калі сачыў за работай цяперашняга Вярхоўнага Савета СССР. Вось чаму людзі з вялікай нецярплівасцю чакаюць і выбараў у мясцовыя органы ўлады, звязваюць з іх новым саставам надзеі на добрыя перамены ў рэгіёнах, а значыць і ў сваім жыцці.

Чаканні такія апраўданыя. Пра гэта сведчаць прыклады (хаця пакуль і нешматлікія) кадравых змен дэмакратычным шляхам у мясцовым кіраванні, якія адбываюцца ўжо сёння.

Нядаўна старшынёй Ушацкага райвыканкома Віцебскай вобласці стаў Іван Баруноў. Цярністым быў яго шлях на гэтую пасаду. Партыйныя органы рэкамендавалі на яе іншага чалавека, і быць бы па-іхняму, калі б не новыя павевы ў краіне.

Адной з першых ініцыятыў новага кіраўніка стаў клопат пра паляпшэнне харчовага забеспячэння жыхароў гарадскога пасёлка Ушачы пладагароднінай прадукцыяй. Шэсцьдзесят сем гектараў зямлі вакол раённага цэнтра, якая дагэтуль пуставала, вясною па рашэнні выканкома было перададзена гараджанам для выкарыстання пад агароды.

Нестандартнымі падыходамі да вырашэння праблем заявіў аб сабе Іван Баруноў на адказнай пасадзе і ў іншых кірунках дзейнасці органа мясцовай улады. Але не ўсё залежыць толькі ад яго. Акрамя дзейнага дэпутацкага корпуса, патрэбны новы механізм функцыяніравання. У прыватнасці, каб мясцовыя Саветы мелі надзейнае фінансавае падмацаванне.

І ў рэшце рэшт ведамасны падыход прынёс сумныя вынікі: ва ўсіх кутках краіны, у тым ліку і ў Беларусі, востра не хапае жылля, школ, бальніц, іншых аб'ектаў сацыяльнай інфраструктуры. Вось і той жа Ушацкі раён, радзіма двух выдатных беларускіх пісьменнікаў — Петруся Броўкі і Васіля Быкава, атрымаў вельмі слабае развіццё. Невыразны сам гарадскі пасёлак, занядбаны выгляд, асабліва на фоне сельскіх пасяленняў Брэстчыны, і ў тутэйшых вёсак... Чаму? Ды таму, што на тэрыторыі раёна няма ніводнага буйнога і нават сярэдняга прадпрыемства, а гадавы фонд мясцовага бюджэту складае ўсяго толькі каля пяці мільёнаў рублёў. Гэтых грошай ледзь хапае на фінансаванне запланаваных мерапрыемстваў (аплату працы многіх катэгорый мясцовых работнікаў, пенсій і г. д.) і будаўніцтва няначных аб'ектаў. Тут і да цяперашняга часу няма па-сапраўднаму прыгодных будынкаў ні пад кінатэатр, ні пад Дом культуры, ні пад бібліятэку... Вось чаму неабходна рэзка ўзмацніць тэрытарыяльны аспект кіравання, асабліва ведамасны. Гэта дасць магчымасць мясцовым Саветам народных дэпутатаў стаць сапраўднымі гаспадарамі сваіх тэрыторый.

Узяць зноў жа Ушаччыну. Прырода шчодра надзяліла яе адметнымі багаццямі. Сярод густых грыбных і ягадных лясоў размясцілася каля трохсот азёр. Між тым, гэтыя мясцовыя асаблівасці, на жаль, практычна не выкарыстоўваюцца. Вядома, што ў рэспубліцы існуе вялікі попыт на аздараўленне і арганізаваны адпачынак—месцы ў санаторыях, прафілакторыях і на турыстычных базах, асабліва пасля чарнобыльскай аварыі. Але тут, у раёне, зараз толькі адна такая ўстанова. А яны ж вельмі даходныя. «Залатая жыла» для дбайнага і прадпрымальнага гаспадара. Нельга сказаць, што яе ў раёне не заўважаюць. Аднак у мясцовых органаў улады пакуль яшчэ няма заканадаўчых умоў для праяўлення той жа прадпрымальнасці. Таму людзі вельмі чакаюць, калі ж на справе будзе — «Уся ўлада—Саветам». Гэты лозунг мае для іх зусім канкрэтны сэнс—магчымасць ініцыятыўна гаспадарыць, распараджацца сваёй зямлёй.

М. ДАШУК.

У Смалявічах, што ў Мінскай вобласці, адкрыўся новы магазін «Ветэран». Галоўным чынам ён будзе абслугоўваць так званую льготную катэгорыю пакупнікоў—ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, інвалідаў, мнагадзетныя сем'і з горада і навакольных вёсак.

Фота **В. АЛЯШКЕВІЧА.**

У БЕЛАРУСКІМ ТАВАРЫСТВЕ «РАДЗІМА»

АДЧУВАЛІ СЯБЕ ДОМА

„МЫ ЗАХОПЛЕНЫ!». Гэтыя словы я чуў кожны раз, калі хто-небудзь пытаўся ў дзяўчынак і хлапчукоў з групы, як яны адчуваюць сябе на Беларусі. Прызнаюся, што і сам быў шчыра захоплены ўсе дні, якія давялося правесці разам з імі. Дзіцячая непасрэднасць, дабрыня, вялікая цікаваць да ўсяго, што бачаць вакол сябе, і самае галоўнае, мяккая і чыстая, такая прыгожая беларуская гаворка.

Першы раз я ўбачыў іх у цэнтры Мінска на Ленінскім праспекце. Стракатая групка дзяцей рассыпалася па тратуары і ажыўлена абменьвалася ўражаннямі. Дзіўна было назіраць за рэакцыяй шматлікіх прахожых. Спачатку здзіўленне, а потым вельмі добрая ўсмешка. Людзі радаваліся, што нарэшце ў цэнтры сталіцы Беларусі можна пачуць, як больш за дваццаць школьнікаў размаўляюць на беларускай мове. Хочацца верыць, што меры, якія прымаюцца грамадскасцю і ўрадам рэспублікі, хутка канчаткова адродзяць яе і мы будзем чуць родную гаворку ўсюды. Але пакуль на беларускай мове размаўлялі школьнікі з Польшчы, беларусы па паходжанню.

Упершыню ў Беларусь прыехала група школьнікаў і настаўнікаў беларускіх школ з Беластоцкага ваяводства. З дапамогай Рэспубліканскай станцыі юных турыстаў гэтую паездку арганізавалі Беларускае таварыства «Радзіма» і Беларускае грамадска-культурнае таварыства (БГКТ) у Польшчы. Дзеці змаглі пабываць у розных гарадах і вёсках, пазнаёміцца са сваімі равеснікамі ў піянерскім лагеры.

Кожны дзень быў запоўнены, але юныя падарожнікі не адчувалі стомы. Беларускія дзеці з Польшчы прыехалі не толькі паглядзець, але і сябе паказаць. Мастацкі калектыў «Зярняткі» даў некалькі канцэртаў.

Хацелася даведацца, як успрынялі дзеці гэтую паездку, як сустракалі іх канцэрты нашы гледачы. Спачатку размова не клеілася. Відаць, саромеючыся дарослага, вучні на ўсе пытанні шчыра, але коратка адказвалі: «Усё спадабалася. Усюды сустракаюць вельмі добра». Але потым разгаварыліся.

— Мы ўсе з розных беларускіх школ гміны Орля на Беласточчыне,— пачала Івона Шырэнас,— нашы бацькі беларусы, і мы вывучаем беларускую мову, літаратуру, гісторыю. Вядома ж, нам усім хацелася пабываць у Беларусі, паглядзець, як вы тут жывяце. Але што будзе паездка, мы ніколі не думалі. І вельмі шчаслівыя, што мы тут.

— Усё, што бачым тут, вельмі цікава. Мы ўжо былі ў Гродне, Навагрудку, спыняліся ў вёсцы Гудзевічы, былі ў піянерскім лагеры, вось цяпер прыехалі ў Мінск,—працягвала Ірэна Майстровіч.— Я нават не магу сказаць, што мне больш спадабалася. Нам усё цікава, таму што мы ўпершыню ў Беларусі. Хочацца глядзець і глядзець, наведаць як мага больш розных месцаў. І ўсё запамінаецца. І вельмі радуе, што нас прымаюць як сваіх.

Ася Гаворка смяецца і кажа:

— У вёсцы Гудзевічы многія падыходзілі і гаварылі: «Не, не можа быць, што гэта з Польшчы. Гэта ж нашы. Пэўна маняць». Нам гэта было прыемна. І яшчэ, мы былі вельмі рады пазнаёміцца і падружыцца з вашымі дзецьмі. Будзем цяпер з імі перапісвацца.

— Ну, а як вашы канцэрты?

Дзеці збянтэжыліся:

— Цяжка сказаць. Гледачы былі. Нам пляскалі ў далоні. Можа і спадабалася.

Яны яўна скромнічалі. Я чуў, што спяваюць вучні добра. Ды і адзін з дарослых, якія суправаджалі іх, дырэктар школы ў Пашкоўшчыне, Янка Добаш, пацвердзіў, што канцэрты прайшлі з поспехам.

— Я сядзеў у зале і назіраў, як будзе рэагаваць публіка, як будуць паводзіць сябе дзеці,— расказваў ён.— Першы канцэрт быў у клубе калгаса ў вёсцы Гудзевічы. Было дзве гадзіны дня, рабочы дзень, але зала была паўнюткая. Дзеці вельмі хваляваліся. Вы ўяўляеце сабе сітуацыю? У нас на Беласточчыне некалькі беларускіх самадзейных калектываў дарослых, і кожны лічыў бы за гонар выступіць тут. Ды не ўдаецца. А ў «Зярнятках»—вучні 5, 6, 7-х класаў. Давалі канцэрты дома. Але выступаць у Беларусі! Вядома, пачатак быў цяжкім, хваляваліся. Ды гледачы дапамаглі, паступова дзеці асмялелі, песня пайшла ад сэрца. Тады ўжо і апладзіравалі ад душы. Спадабалася. Я бачыў. І дзеці былі шчаслівыя. Ну а ў піянерскім лагеры, сярод равеснікаў, выступаць было лягчэй.

— А яшчэ ў Гудзевічах нам вельмі спадабаўся настаўнік беларускай мовы і літаратуры,— сказала Ася Куна.— Ён так захоплена чытаў вершы Купалы, што мы ўсе пачалі чытаць разам з ім. Вельмі цікавай была сустрэча з беларускай паэтэсай Данутай Бічэль-Загнетавай. Вялікі гонар, што свае вершы спецыяльна для нас чытаў аўтар.

Ася вучыцца ў восьмым класе, займаецца ў драмгуртку і вельмі любіць вершы. Любяць іх і іншыя. І, вядома, незабыўнае ўражанне — магчымасць пачытаць усім разам вершы вялікага Янкі Купалы ў яго на радзіме, у вёсцы Вязынка.

— А мне вельмі спадабаўся Мінск,— дадала Ёля Дружба.—Цудоўны горад. Я проста захоплена ім. Асабліва метро. Мы праехалі па ўсіх станцыях. Так прыгожа! Ніхто з нас раней на метро не ездзіў.

Словам, уражанняў у дзяцей многа і самыя розныя. І толькі на адно пытанне: «Што не спадабалася?», ад усіх атрымліваў адзін і той жа адказ: «Усё спадабалася».— «Але хоць што-небудзь не спадабалася?» — «Не, усё спадабалася».

— Гэта і не дзіўна,—растлумачыў кіраўнік групы, дырэктар школы ў Орлі Анатоль Мартыновіч. — Для большасці з іх гэта першая паездка ў Беларусь. Можа быць адзін ці два былі ў сваякоў, і гэта ўсё. І мы вельмі ўдзячныя за магчымасць, прадастаўленую нам Беларускім таварыствам «Радзіма», удзячны і Рэспубліканскай станцыі юных турыстаў, якая ўзяла на сябе матэрыяльнае забеспячэнне падарожжа. Я ўжо гаварыў у іншых месцах, дзе мы былі, і вам паўтару тое ж самае. Мы ж адзін народ, у нас адна мова, адна культура. Нас падзяляе толькі мяжа. Але для іх, маладых, у каго ўсё жыццё наперадзе, вельмі карысна паглядзець на Беларусь, завесці тут сяброў сярод равеснікаў, каб гэтая сувязь не перарывалася, а, наадварот, расшыралася і ўмацоўвалася. Мы адчувалі сябе тут дома, нібы на нашай роднай, як я гавару, беларускай Беласточчыне. Усё было проста цудоўна. Наша паездка стала магчымай дзякуючы расшырэнню апошнім часам сяброўскіх сувязей паміж нашай арганізацыяй БГКТ і Беларускім таварыствам «Радзіма». Хачу спадзявацца, што гэты працэс будзе працягвацца, што наша паездка паслужыць пачаткам пастаянных сустрэч вучняў беларускіх школ Беласточчыны і школьнікаў вашай рэспублікі. Мы вельмі будзем рады бачыць вашых дзяцей у сябе. А яшчэ больш будзем рады, калі ў будучыні нашы дзеці стануць сябрамі і будуць падтрымліваць адзін з адным такія ж цесныя сувязі, якія сёння наладзіліся паміж намі.

Рыгор ФАМЕНКА.

НА ЗЯМЛІ БАЦЬКОЎ

ЦАНА СЛОВА

Першая сустрэча з Ганнай Лежэ была занадта кароткай, каб магла даць хоць нейкае ўяўленне аб гэтай жанчыне. Суайчынніца з Францыі літаральна на некалькі мінут забегла ў рэдакцыю, каб падзякаваць за газету, паскардзілася на цяжкасці ў набыцці білета назад, дамоў, таму што за апошнія гады значна ўзрасла колькасць людзей, якія падарожнічаюць за мяжу, і заспяшалася на аўтобус у Наваполацк, дзе жыве яе радня. Праз тры тыдні мы зноў сустрэліся з ёю. На гэты раз Ганна Апанасаўна была з мужам і сястрой Надзеяй, якая прыехала ў Мінск, каб праводзіць іх у Францыю. Да адпраўлення поезда заставался яшчэ шмат часу, і госці папрасілі паказаць ім горад. Мы паехалі. Некаторы час яны маўчалі, слухаючы назвы вуліц і плошчаў, разглядаючы розныя будынкі.

— Кожны раз не перастаю здзіўляцца незвычайнай прыгажосці Мінска,—загаварыла першай Ганна Апанасаўна.— Ёсць многа цудоўных гарадоў, але ў вас усё так прасторна, чалавек не адчувае сябе прыціснутым, вельмі многа зеляніны, лёгка дыхаецца. І як хутка ён расце. Некалі я бывала вось тут, на Ленінскім праспекце, каля абсерваторыі. Гэта быў канец горада. А цяпер і наперадзе цэлы горад.

— Так, Мінск увесь час будуецца і вельмі многім падабаецца, — згадзіўся я. — Ну, а якія ў цэлым вашы ўражанні ад таго, што ўбачылі за месяц у Беларусі?

— Па-мойму, справы ў вас ідуць нядрэнна, — адказала Ганна Лежэ. — Галоўнае, каб вайны не было.

На твары нашага вадзіцеля, маладога хлопца, з'явілася ўсмешка. Ды і я спачатку ўспрыняў выказванні Ганны Апанасаўны, як ветлівасць госця. «Усё ідзе нядрэнна». Гэта ў той час, калі мы самі бачым, колькі праблем і недахопаў накапілася ў нашым грамадстве, гаворым і пішам пра іх. А несумненна правільныя словы пра вайну так часта ўжываліся нашымі кіраўнікамі, каб прыкрыць уласную бяздзейнасць, безгаспадарчасць і ўсё тыя ж праблемы, што паступова страцілі для нас свой сапраўдны сэнс і часам выклікаюць нават адмоўную рэакцыю.

Але праз некалькі хвілін высветлілася, што гаварыла Ганна Апанасаўна вельмі шчыра, што кожны раз успамін пра вайну адгукаецца болем у яе сэрцы. Я пацікавіўся, як яна апынулася ў Францыі. Ганна Лежэ нечакана закрыла вочы, застагнала і адкінулася на сядзенне. Жанчыне зрабілася млосна.

— Давайце не будзем пра гэта гаварыць,— сказаў, да майго вялікага здзіўлення, на добрай рускай мове яе муж Марсель Лежэ

— Не, не. Ужо адпусціла. Мы з Надзеяй раскажам.

Надзея Апанасаўна насоўкай выцірала слёзы, але таксама згодна кіўнула.

Іх сям'я ўвесь час жыла ў старажытным Полацку. Бацька, маці, дзве дачкі і два сыны. Калі пачалася вайна, эвакуіравацца нікуды не паспелі, засталіся дома, і праз некаторы час немцы вывезлі ўсю сям'ю ў Германію. Надзеі тады было дзесяць гадоў, Ганне—чатырнаццаць. Апынуліся ў працоўным лагеры. Дарослых і падлеткаў выганялі на розныя работы, за любую правіннасць каралі. Ганна нарадзілася ў Савецкай краіне, была піянеркай, ды і характар у яе быў моцны. Яна ненавідзела фашыстаў і пры любым зручным моманце старалася ім шкодзіць. Не было тыдня, каб яе не катавалі бізуном. Прайшло больш двух з палавінай гадоў, у лагеры ўтварылася падпольная група. Наладзілі ўцёкі, сярод уцякаўшых была і Ганна. Праз некалькі дзён яе прывезлі ў лагер з параненай нагой. Нягледзячы на рану, жорстка збілі, пасадзілі ў карцэр. Пазней, калі змагла рухацца, адправілі ў канцлагер. У 1944 годзе працоўны лагер вызвалілі нашы войскі. Бацька і старэйшы брат сталі салдатамі, маці з малодшымі дзецьмі вярнулася на Радзіму. З фронта прыйшоў толькі брат, бацька загінуў. Ну а пра Ганну доўгія гады не было ніякіх вестак, лічылі, што яна таксама загінула.

— А я трапіла ў канцлагер на граніцы з Францыяй. Жыццё ў ім, калі гэта можна назваць жыццём, было больш жудасным, чым там, дзе засталася наша сям'я,— расказвала Ганна Апанасаўна.—Але людзі не былі зламаныя, таксама існавала падполле. Калі даведаліся, што я паранена і як гэта здарылася, мяне таксама ўключылі ў работу. Мы стараліся дапамагчы найбольш слабым, рыхтавалі ўцёкі. Яны ўдаліся, таму што сярод нас было многа французаў, а побач была Францыя, дзе насельніцтва актыўна змагалася з фашыстамі. Так я трапіла ў французскае Супраціўленне. У адной з аперацый была паранена ў галаву, быў прабіты чэрап, моцна кантужана. І калі б не Марсель, які апынуўся побач і амаль паўтара года выходжваў мяне, я б не выжыла. Засталася інвалідам.

— Мы заўсёды помнім пра вайну,—дадае Марсель Лежэ.—Але калі што-небудзь раптоўна нагадвае пра яе Ганне, то гэта рана быццам баліць. Дарэчы, Ганна ў Францыі з'яўляецца афіцыйна інвалідам вайны.

— Так. Нават праезд сюды і назад мне аплачваюць на пяцьдзесят працэнтаў,—усміхаецца Ганна Апанасаўна і працягвае:—А потым мы пажаніліся, і я адразу ж пачала шукаць сваіх родных. Доўгія гады ніякіх вынікаў не было, але ў 1961-м я атрымала аб іх вестку, а ў 62-м ужо сама была тут. З 64-га мы прыязджаем разам з мужам рэгулярна праз кожны год.

— Мы бясконца ўдзячны Марселю за тое, што выратаваў нашу сястру, дапамагаў ёй у пошуках, разумее, што значаць для яе родныя, Радзіма, — гаворыць Надзея Апанасаўна.—Як ўсе мы былі рады ўбачыць яе, уваскрэсшую з мёртвых. Асабліва мама. Дажыла да такога шчасця. Марселю і імя па бацьку прыдумалі. Цяпер яго вельмі многія ў Наваполацку завуць Марсель Марселевіч. Ён вывучыў рускую мову і цяпер нам зусім як родны.

— А вам самому падабаецца прыязджаць сюды?

— Вядома, тут жа ў мяне столькі радні,—смяецца Марсель Лежэ.—І я вельмі добра разумею, што жонка не можа без гэтага абысціся.

— Так, абысціся без Радзімы, родных і блізкіх нармальны чалавек не можа,—гаворыць Ганна Лежэ.—Мы нядрэнна жывём у Францыі, але сюды цягне пастаянна. Я шчаслівая проста тым, што магу пагаварыць са сваякамі, прайсціся па роднай зямлі. Мяне цешыць, што ўсе яны нядрэнна жывуць. Вядома, мы ведаем і аб многіх праблемах, бачым іх. Вось, напрыклад, некалі радаваліся таму, як расце прыгажэе Наваполацк. А цяпер паўстала праблема: забруджванне горада адходамі хімічных прадпрыемстваў. Вельмі многага не хапае ў магазінах, некаторыя тавары толькі па талонах. Усё гэта мы ведаем. Але праблемы ёсць усюды. Галоўнае, каб людзі мелі магчымасць мірна жыць, тады і любыя праблемы мы змогуць вырашыць. Вы пачалі перабудову і з часам даб'яцеся поспехаў. Ну а мы будзем усяляк падтрымліваць палітыку Міхаіла Гарбачова, якая ў значнай меры ўмацоўвае аўтарытэт нашай Радзімы за мяжой. Людзі ў Еўропе паверылі, што Савецкі Саюз нікому не пагражае, што з ім можна ладзіць, жыць у міры. Таму я заўсёды ўсім гавару: «Галоўнае, каб не было вайны, усё астатняе будзе».

У. ФАМІН.

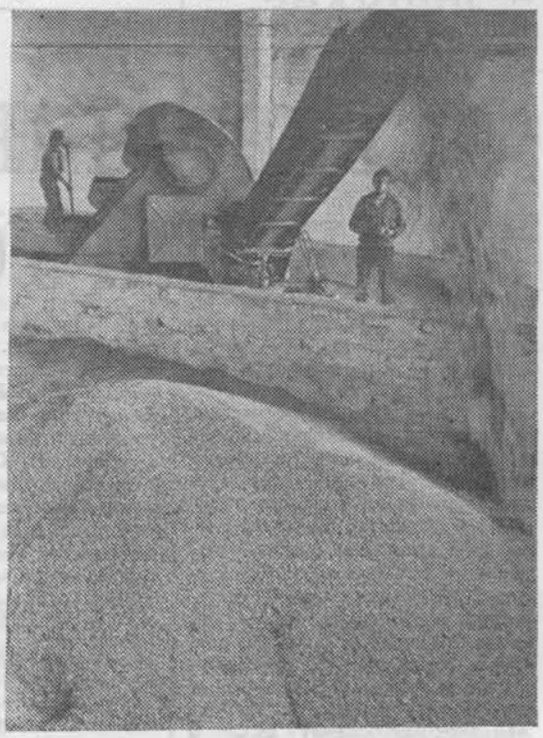

Inclusive a vuelo de pájaro el koljos-combinado "Zorka" de la región de Vítebsk se asemeja hoy a un enorme solar en construcción. Se erigen casas de vivienda, edificios de producción y se construyen caminos. En el koljos-combinado hay cuatro jardines de la infancia y se empezó a construir una guardería casa-cuna para 150 plazas con dos piscinas de natación. Ya se perfilan los contornos de un nuevo poblado moderno para 450 casas de tipo hacienda. En las fotos: nació una nueva familia. El operador Serguei LESCHINA con su esposa Alla registran su casamiento en el Soviet Rural; cuando la mamá y el papá de N. ZHOLUDEVA trabajan, ella está rodeada con el cuidado del personal del jardín de la infancia "Zorachka"; el grano de la nueva cosecha.

LOS MISTERIOS DEL BOSQUE

Luego de la publicación en el número 21 de "NM" de un resumen de la prensa polaca y fuentes occidentales "Katín: comprobar o refutar" acerca de la matanza de varios miles de oficiales polacos cerca de Smolensk a principios de los años cuarenta. El bosque de Katín no es sólo el lugar donde se cometió el crimen contra los oficiales polacos y lugar de sepultura de 135 mil de nuestros prisionaros de guerra fusilados durante la ocupación hitleriana, sino que, a partir de 1935, se convirtió en un enorme sepulcro, aún no descubierto por nadie, de miles y miles de víctimas de la represión estalinista.

Parecía que no era difícil revelar la verdad Los órganos punitivos de aquellos años, desde luego, no hacían gala de sus actividades, pero tampoco las ocultaban mucho. El miedo universal fue su aliado, ayudaba a trabajar, convirtiendo a la gente en gentuza y, a algunos, en delatores voluntarios.

Pero sobre la tierra pasó una guerra terrible, devastadora y aún antes, una guerra contra su propio pueblo. Luego hubo quien "emigró" a las tierras vírgenes, a las gigantescas obras de construcción y luego sobrevino el olvido. Quedaron muy pocos testigos oculares, que viven aquí a partir de los años 30. Además, la mayoría de ellos se niegan a recordar, mirando temerosamente hacia la zona del silencio, al bosque de Katín, que sigue estando rodeado por una cerca y alambre de púas.

Testimonio de Leonid Kótov, profesor de la cátedra de Ciencias Sociales del Instituto de Cultura Física de Smolensk:

"En los años 60, trabajando sobre el libro de los combatientes clandestinos durante la invasión alemana, por primera vez oí hablar sobre los asesinatos masivos en el bosque de Katín, ocurridos antes de la guerra. A partir de los años 30, prácticamente de Minsk a Moscú, a lo largo de la carretera, estaban ubicados los campos de concentración del NKVD. La autopista estratégica requería una modernización radical. Decenas de miles de presos desprovistos de maquinaria auxiliar alguna, con palas y carretillas trabajaban desde la madrugada hasta la noche. Aquellos que habían cometido alguna falta y los debilitados físicamente eran conducidos al bosque de Katín. Al principio decían que allí se encontraba un sanatorio para los funcionarios del NKVD. Pero, los camiones que iban y venían no se ajustaban a la idea de una zona secreta de descanso. Y, ¿quién se habría atrevido en aquel entonces satisfacer su curiosidad?".

Contemplando el bosque de Katín hoy, he pensado que éste, hasta la fecha, no es nada hospitalario. No son muchos los que incluso hoy se atreven a visitarlo. No obstante, hasta en aquel entonces, cuando se prohibía todo, hubo gente valiente. ¡Eran los niños! Descalzos, siempre semihambrientos, venciendo el miedo con plena conciencia del castigo a que se exponían, iban e iban allí al igual que los "stalkers" de la novela "Picnic en el arcén", de los hermanos Strugatski.

Testimonio de Zinaida Merkúlenko, ex vecina del distrito Kozi Gori:

"Yo misma iba a la zona a recoger hongos y bayas, pero sólo después de la guerra. Allí crecían fresas tan buenas como nunca más he encontrado en mi vida. Eran grandes y dulces. Pero tenía miedo de internarme en la profundidad del bosque. No tanto temía a los centinelas, cuanto a los perros mastines. Eran enormes y muy malos. Eran capaces destallar viva a la gente. Así que sólo íbamos por el costado del bosque...

Pero los chicos mayores, aún antes de la guerra, se metían en lo más profundo del bosque, pero nunca nos llevaban consigo. Cierta vez les oí decir que al bosque llegaban camiones repletos de gente, a la cual luego fusilaban. Cuando los camiones se retiraban, los niños removían la tierra de la fosa, y no faltaban quienes quitaban a los cadáveres las botas altas de cuero e, incluso, la ropa.

Así era la vida. Vivíamos en la miseria. Hubo casos en que traían hasta botas de becerro, las cuales solían usar sólo los oficiales de rango superior.

A veces, cuando los chicos se acercaban a la fosa, ésta parecía respirar: eso significaba que no habían logrado asesinar a todos. Tenían prisa para ir a coger a otros... La fosa era profunda, enterraban a unos y se marchaban para traer a otros. Disparaban hombres en máscaras parecidas a yelmos.

No sé con qué frequencia llegaban los camiones, nadie los contaba. Pero hablaban de esto mucho y nos asustaban con este bosque. Ahora es difícil encontrar a testigos. Unos murieron, otros se marcharon. Intente interrogar a la gente en Kozi Gori, tal vez encontrará a alguien, aunque es poco probable..."

Alexandr Kosinski, participante en la guerra contra Finlandia y en la Gran Guerra Patria, poblado Solievka:

"En este lugar se encontraba el campo de concentración de Viazma. De él conducían a los presos a los alrededores de Krásnoye y, según decía la gente, los fusilaban. En aquel entonces yo trabajaba en una empresa de acopio de granos, ubicada cerca de la estación ferroviaria de Katín. A la estación llegaban vagones llenos de gente, a los cuales se acercaban los camiones para transportarlos al bosque.

Yo, personalmente, nunca oí disparos. Diríjase usted a Gnezdovo, sus habitantes vivían más cerca del bosque que nosotros, quizá sepan más".

Mijaíl Krivozértsev, poblado Gnezdovo:

"Oí hablar mucho de los fusilamientos en el bosque de Katín, aún en los años prebélicos. Especialmente, sobre las sepulturas en el Bosque Rojo. Allí estaba dislocada una unidad especial, parece que justamente para eso...

Personalmente vi y sé lo siguiente. En 1943, Iván Andréev y Fiódor Kúftikov informaron a los alemanes que ellos conocían el lugar donde los nuestros habían fusilado a los polacos. Sobre todo se esforzaba Kúftikov. Durante la Primera Guerra Mundial había caído prisionero y, como tal, algún tiempo permaneció en Alemania, aprendiendo un poco el alemán. Quizás, deseaba ser alcalde del poblado o tenía otra razón, pero lo cierto es que se esforzaba mucho. Los alemanes reunieron a unos cuantos pobretones como yo y nos llevaron al bosque. Allí nos dieron a cada uno un vaso de vodka y nos ordenaron excavar las fosas.

Les dieron a todos, menos a mí. Entonces le digo a un intérprete alemán: ¿Por qué no me has dado vodka? Este me contesta: "Tus hermanos combaten contra nosotros". "Vete al diablo, pues entonces no pienso cavar, no estoy para eso", le dije.

Y me quedé de brazos cruzados. Primero, sacaron de la fosa 18 cadáveres de nuestros evangelistas. Estos llevaban las botas de fieltro colgadas a la espalda. En las botas habían escondido tocino y pan tostado. ¿Por qué digo que eran evangelistas? Mi padre era evangelista. Cuando llegaron para detenerlo, él cogió las botas de fieltro, metió dentro tocino y pan, pensando que lo llevarían al Norte. También aquella gente había pensado lo mismo, pero cayeron aquí...

Luego sacaron a 300 polacos. Pero, fíjese, que los nuestros estaban encima de los polacos. Los alemanes ordenaron enterrarlos en una tumba aparte. Empezaron a realizar una nueva excavación. En la profundidad otra vez encontraron ropa y zapatos de mujer.

Después los alemanes instalaron allí un depósito de calderas. Lavaban los cráneos con agua caliente, verificando dónde y cuáles fueron las heridas. Analizaban. En total, examinaron 3000 cadáveres".

Iván Kiseliov, poblado Gnezdovo:

"A partir de 1935, desde Smolensk se dirigían al bosque de Katín camiones con gente fusilada. Dónde la fusilaban, no lo sé. Pero en aquella época aún no había alambre de púas. Quien iba a recoger bayas, veía los sepulcros preparados y ya cerrados. De ello, en aquel entonces no hacían ningún secreto. Sólo más tarde apareció la cerca, pero con ésta tampoco era posible ocultarlo todo. Empezaron a cubrir las tumbas con césped y a plantar árboles. Dígame, ¿para qué plantar pinos en un bosque?"

* * *

La gente recordaba de distinta manera. Algunos, voluntariamente, otros con temor. A veces, el tiempo se desplazaba en su mente: ora se comprimía, ora se extendía. Algunos hechos eran muy precisos, otros se contradecían entre sí. Hubo algo que se parecía mucho a una leyenda. Por ejemplo, la anécdota de cómo tn víspera de la guerra, por la madrugada, en la sede del NKVD irrumpió un tal **Petrov** afirmando que no tenía ninguna culpa y que lo habían fusilado por error. Resultó que su nombre, en realidad, figuraba entre los condenados a la pena capital, pero no fue muerto, sino que estuvo sin sentido por largo rato. Al volver en sí, logró quitarse la tierra de encima y marchó a la ciudad. Los funcionarios del NKVD, quienes quedaron desconcertados por el carácter absurdo de la situación, le expidieron documentos a nombre de **Ivanov** y lo mandaron fuera de la región.

¿Tuvo lugar este caso? Y, ¿por qué no? Ya que ninguno de los habitantes más antiguos no dudaba de los fusilamientos masivos en Katín. Habrá quien diga ¡qué importan los recuerdos! Si no hay documentos, entonces no hubo nada. Aún hace poco tal argumento era para nosotros el veto más riguroso. ¿Cómo distinguir una leyenda de la verdad y la verdad, incluso la más horrible, hacerla patrimonio de nuestra historia? No hemos conseguido encontrar documentos, inclusc con la colaboración de Anatoli Sheverskij, jefe del comité regional de seguridad del Estado. Tan sólo carpetas muy finas (de tres o cuarto folios) de los expedientes personales de los condenados. Cada uno de ellos tiene la inscripción: "Conservar eternamente". Estos contienen breves descripciones de destinos de sencillos obreros, campesinos y sacerdotes: "alianza monárquica de eclesiásticos". Todos ellos han sido rehabilitados o están en proceso de su rehabilitación. Sheverskij no logró hallar siquiera rastros de la misteriosa unidad militar que estaba acantonada en el bosque, así como actas de defunción. Tal vez se borraran las huellas, pero podía ser que debido a la antigüedad dichos documentos se hubieran destruido, puesto que no llevaban la inscripción "conservar eternamente".

Sin embargo, no todos los documentos desaparecieron sin dejar rastro. He aquí uno de ellos, encontrado durante el período de "deshielo", cuando los ex jueces de instrucción y ejecutores fueron llamados a la responsabilidad y de los archivos se sacaban antiguos pleitos.

En 1939, por la organización de represiones masivas (es decir, por haber pertenecido al aparato del ex comisario del pueblo de Asuntos Interiores, Nikolái Ezhov) fue fusilado Nasedkin, comisario del pueblo de Asuntos Interiores de Bielorrusia, quien en 1937 trabajó de jefe de la Dirección del NKVD para la región de Smolensk. En uno de los interrogatorios Nasedkin testimonió: "...en 1937, en la región de Smolensk, por primera categoría (o sea, el fusilamiento) fueron condenadas 4.500 personas".

¡Y eso sólo en 1937! Mientras que los camiones iban al bosque de Katín a partir de 1935, y no sólo de la región de Smolensk. No cambiaron su itinerario incluso en 1938 y hasta 1941. No enterraban a todos en los cementerios de las cárceles. Ninguno de ellos habría aguantado tales sepulcros masivos.

Tenemos un documento más: los propios sepulcros. Hay personas que mucho antes que nosotros comprendieron su valor. Sólo el año pasado tres individuos en Smolensk fueron condenadas por saqueo y profanación de tumbas. ¿Cuántos han logrado evitar el castigo? El bosque de Katín debe dejar de ser un guardián de misterios, y convertirse en un cementerio. Porque allí yacen juntos tanto rusos, como judíos, polacos y letones en capas de una misma época. Sin flores ni monumentos yacen las víctimas de un crimen sin precedentes.

Guenadi ZHAVORONKOV

Redactor de la "Página en español": Demetrio OKULIK

ДА ГАРМАНІЗАЦЫІ АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАГА СУПОЛЬНІЦТВА НАРОДАЎ, НАЦЫЯНАЛЬНАСЦЕЙ І ДЗЯРЖАЎ

ВЯРТАННЕ ДОЎГУ: БЕЛАРУСІЗАЦЫЯ

[Заканчэнне. Пачатак у №№ 34, 35].

У яе агульнай частцы адзначалася: «1. Мовы ўсіх нацыянальнасцяў, якія жывуць на тэрыторыі Беларусі (беларуская, яўрэйская, расійская, польская) з'яўляюцца раўнапраўнымі. 2. З прычыны значнай перавагі ў БССР насельніцтва беларускай нацыянальнасці беларуская мова выбіраецца як мова пераважная для зносін паміж дзяржаўнымі, прафесіянальнымі і грамадскімі ўстановамі і арганізацыямі... 5. Мовай зносінаў органаў БССР з органамі СССР і іншых саюзных рэспублік з'яўляецца мова расійская». Ставілася задача — стварыць пры ВНУ кафедры па вывучэнню мовы, літаратуры, гісторыі, геаграфіі, эканомікі Беларусі, садзейнічаць развіццю беларускага тэатральнага мастацтва і нацыянальнага кінематографа. Палажэнне пра дзяржаўнасць беларускай мовы ў межах Беларусі пазней увайшло ў Канстытуцыю БССР 1927 года.

Да канца 20-х гадоў ЦК КП(б)Б, ЦВК Беларусі трымалі пад кантролем выкананне ўрадавай праграмы беларусізацыі. У 1928 годзе Нацыянальная камісія ЦВК БССР апублікавала грунтоўную справаздачу пра поспехі і цяжкасці яе рэалізацыі. Паводле перапісу насельніцтва 1926 года, у БССР пражывала 4 017 301 беларус, або 80,62 працэнта ўсіх жыхароў рэспублікі, пры гэтым сярод сельскага насельніцтва яны складалі 89,1 працэнта, а сярод гараджан — толькі 39,26 працэнта. Рускіх было тады ў БССР 383 806 чалавек (7,7 працэнта ўсяго насельніцтва рэспублікі), а яўрэяў — 407 059 чалавек, або 8,1 працэнта. Быў праведзены аналіз нацыянальнага складу служачых цэнтральнага і мясцовага апарату БССР на 1925 год. Сярод іх беларусы складалі 59,8 працэнта, рускія—13,1 працэнта, яўрэі—19,1 працэнта, палякі — 3,4 працэнта, прадстаўнікі іншых народнасцей — 4,6 працэнта. Значная частка беларусаў-служачых была дэнацыяналізавана і не карысталася беларускай мовай. Павалі адбываўся працэс станаўлення беларускага рабочага класа. Пра гэта сведчыў нацыянальны склад прафсаюзаў, дзе беларусаў на 1927 год было 45,59 працэнта, рускіх — 5,5 працэнта, яўрэяў — 42,6 працэнта, палякаў — 4,1 працэнта. Недастатковая сацыяльная мабільнасць беларусаў, пераважна сялян, а таксама незавершанасць працэсу станаўлення нацыянальнай самасвядомасці сярод пэўнай часткі іх былі аб'ектыўнай прычынай тых цяжкасцей, якія ўзніклі пры ажыццяўленні праграмы беларусізацыі. Але былі тут і суб'ектыўныя прычыны — актыўнае і пасіўнае супраціўленне беларусізацыі служачых ды іншых слаёў русіфікаванага насельніцтва. У такіх умовах праводзенне беларусізацыі было справай нялёгкай. Пра гэта сведчаць адпаведныя партыйныя і дзяржаўныя пастановы. У рэзалюцыі кастрычніцкага 1925 года Пленума ЦК КП(б)Б «Аб нацпалітыцы» адзначалася, што беларусізацыя сістэмы дзяржаўнага і сацыяльна-эканамічнага кіравання з'яўляецца «найбольш слабым месцам». Пленум звярнуў увагу партыйных арганізацый на тое, каб яны «падавалі прыклад апарату ў справе беларусізацыі». Праз год чарговы Пленум ЦК КП(б)Б (кастрычнік 1926 года) зноў вярнуўся да абмеркавання гэтай праблемы. Была нададзена пільная ўвага неабходнасці пераходу партыйнага друку на беларускую мову, поўнай беларусізацыі Беларускай вайсковай дывізіі. Ставілася задача ліквідаваць «беларускую непісьменнасць сярод беларусаў-рабочых; наладзіць вывучэнне беларускай мовы «рабочымі іншых нацыянальнасцей».

У ліпені 1925 года Прэзідыум ЦВК БССР прыняў пастанову пра незадавальняючае выкананне праграмы беларусізацыі ў выніку «незычлівых адносін часткі супрацоўнікаў устаноў да беларускай мовы» і рэштках «вялікадзяржаўных настрояў». Нацыянальнай камісіі ЦВК было даручана «зрабіць праверку ведаў беларускай мовы супрацоўнікамі ўстаноў і арганізацый», у тым ліку сярод апарату ЦВК, СНК і Наркамасветы БССР і «пры адмоўных адносінах да беларусізацыі» звольніць іх з працы. 16 верасня 1926 года ЦВК і СНК БССР прынялі пастанову «Аб парадку праверкі выканання рашэнняў 2-й сесіі ЦВК БССР 6-га склікання ад 15 ліпеня 1924 г. у частцы правядзення беларусізацыі апаратаў савецкіх і кааператыўных арганізацый і ўстаноў БССР». Ад такой праверкі вызваляліся толькі рабочыя і іншыя асобы фізічнай працы.

У выніку шматграннай арганізатарскай і творчай працы праграма беларусізацыі выконвалася, хоць з частковым парушэннем запланаваных тэрмінаў. У дырэктыўных дакументах ЦК КП(б)Б і справаздачах Нацыянальнай камісіі ЦВК БССР адзначаліся паспяховая праца пачатковай і сярэдняй школы з беларускай мовай навучання і выхавання, пачатак беларусізацыі ВНУ, тэхнікумаў і іншых форм прафесійнай адукацыі, значнае папаўненне беларускага кніжнага фонду, павелічэнне прадстаўнікоў беларусаў у выбарных органах усіх звенняў, беларусізацыя Беларускай вайсковай дывізіі, урэшце, наяўнасць кадраў настаўнікаў і перадавікоў-сялян, якія садзейнічалі беларусізацыі.

Створанае ў 1925 годзе Белдзяржкіно выпусціла на экраны першыя беларускія (на беларускай мове) мастацкія кінафільмы «Лясная быль», «Кастусь Каліноўскі», іншыя творы. Набыў вядомасць заснаваны ў 1921 годзе Беларускі дзяржаўны музей. У лістападзе 1920 года заснавана першае Беларускае дзяржаўнае выдавецтва, шмат папрацавала на беларускую кнігу кааператыўнае выдавецтва «Адраджэнне», пазней перайменаванае ў выдавецтва «Савецкая Беларусь» (у верасні 1924 года аб'яднана з Дзяржвыдавецтвам). З 1926—1927 гадоў большасць цэнтральных газет (у тым ліку «Савецкая Беларусь» і «Звязда») і часопісаў, значная частка акруговых перыядычных выданняў былі беларускамоўнымі. Аб тым, што беларускі друк заняў вядучае становішча ў БССР, сведчыць статыстыка: у 1925—1926 гадах апублікавана 107 назваў беларускіх кніг агульным тыражом 1 123 000. У тыя ж гады ў рэспубліцы выйшла ў свет рускіх кніг 7 назваў агульным тыражом 27 тысяч, польскіх — 10 назваў (48 тысяч экземпляраў).

Практычнае ажыццяўленне палітыкі беларусізацыі і цяжкасці на гэтым шляху адлюстраваў беларускі друк 20-х—пачатку 30-х гадоў, асабліва газета «Савецкая Беларусь». У рэшце рэшт беларускае адраджэнне той эпохі не закончылася. У выніку рэпрэсій супраць беларускіх пісьменніцкіх, навукова-асветных і мастацкіх арганізацый пад выглядам «барацьбы» супраць прыдуманых сталіністамі «беларускага буржуазнага нацыянал-дэмакратызму» і «кулацкай ідэалогіі» беларусізацыя набыла непаслядоўны, кампрамісны характар. У кастрычніку 1929 года Бюро ЦК КП(б)Б патрабавала звальняць з пасады кіраўнікоў, якія не выконвалі «дырэктывы партыі і ўрада аб беларусізацыі». Аднак праз год агульны тон афіцыйных выступленняў змяніўся: пачаліся гутаркі пра памылковасць прымусовай беларусізацыі кіруючага апарату. У друку з'явілася новая тэндэнцыя — імкненне дэзавуіраваць раней выпрацаваную канцэпцыю першачарговага значэння беларускай мовы ў праграме беларусізацыі. І ўсё ж дзяржаўны і адміністрацыйны апарат, сферы культуры, навукі і сацыяльнага абслугоўвання ў выніку беларусізацыі паступова, хоць і не без цяжкасцей, набліжаліся да народа і яго роднай мовы. Толькі жорсткія сталінскія рэпрэсіі супраць народа і яго інтэлігенцыі падарвалі гэтае адзінства, а ў галіне культуры па сутнасці былі актам прымусовай дэнацыяналізацыі беларусаў, палякаў, яўрэяў і іншых нацыянальнасцей.

Але вось парадокс: нават у трагічныя для народа і яго культуры 30-я гады сацыяльны статус беларускай мовы быў значна вышэйшым, чым сёння. Бо вёска, дзе тады пражывала большасць насельніцтва БССР, вясковая агульнаадукацыйная школа, культурна - асветныя ўстановы, раённыя і абласныя педвучылішчы і настаўніцкія інстытуты ў пэўнай ступені заставаліся беларускамоўнымі. Палітыка беларусізацыі, хоць непаслядоўна, нярэдка ў скажонай форме, усё ж закранула кіраўнічы апарат, пранікла ў глыбінку. А пасля верасня 1939 года да БССР далучылася Заходняя Беларусь: яе нацыянальна-культурная «неруш» нават у пасляваеннае дзесяцігоддзе пазітыўна ўплывала на адносную стабільнасць беларускамоўнага асяроддзя ў рэспубліцы.

Дарэчы, нават у сталінскай Канстытуцыі БССР 1937 года народу гарантавалася права на адукацыю «навучаннем у школе на роднай мове». Мінула сорак гадоў, і вось брэжнеўская Канстытуцыя БССР 1978 года нават фармальна забыла пра гэтае права, абмежаваўшыся абстрактнай «магчымасцю навучання на роднай мове». Як сведчыць моўнае «здранцвенне» цэлых нацый (а сёння беларусы блізкія да таго), прычынай гэтай трагічнай нацыянальнай анігіляцыі ў цяперашнім індустрыяльна-урбанізаваным грамадстве з'яўляецца дэнацыяналізацыя ўсіх яго сфер кіравання і сістэмы падрыхтоўкі кадраў. Ужо ў другой палове 30-х—40-х гадоў вышэйшая школа Беларусі стала фактарам дэнацыяналізацыі ў эканоміцы, сацыяльнай сферы і культуры. А ў 60-х—70-х гадах тут засталіся толькі невялікія беларускамоўныя «выспы» — малалюдныя аддзяленні беларускай мовы і літаратуры філалагічных факультэтаў. Да таго ж і там амаль усе курсы, апрача беларускай філалогіі, чытаюцца на рускай мове.

Уладзімір КОНАН,
доктар філасофскіх навук.

III. СПАДЧЫНА

У песнях, што дайшлі да нас, — споведзь гісторыі, ва ўзорах ручнікоў і посцілак, у арнаментах вырабаў ганчароў—душа народа. Раскопкі гавораць, што жылі на нашай зямлі ўмелыя ліцейшчыкі, кавалі, ювеліры і нават майстры дзіцячых цацак. Зрэшты, чаму жылі! Імі і сёння багата Беларусь. Іх працай, іх творчасцю пішуцца новыя старонкі гісторыі.

НА ЗДЫМКАХ: у навукова-даследчай мастацка-эксперыментальнай лабараторыі Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР плённа працуюць мастацтвазнаўцы, мастакі, народныя майстры, якія вывучаюць і захоўваюць традыцыі беларускай народнай творчасці. Неаднаразова іх работы экспанаваліся на міжнародных і ўсесаюзных выстаўках і былі высока ацэнены спецыялістамі. Многа арыгінальных вырабаў створана і народным майстрам па пляценню з саломкі Галінай САПУН; у вёсцы Гудзевічы Мастоўскага раёна працуюць чатыры музеі—літаратурны, этнаграфічны, ткацтва і лекавых раслін. Ініцыятар іх стварэння настаўнік Аляксандр БЕЛАКОЗ і народная майстрыха ткачыха Соф'я УЛАНОВІЧ каля аднаго з экспанатаў этнаграфічнага музея—хаты беларускага селяніна XVIII стагоддзя; ікона «Багародзіца Казанская». XVII стагоддзе. Аправа—шыццё бісерам, жэмчугам, металічнымі ніцямі. Гэтая тэхніка характэрная для Веткаўскага раёна.

Фота У. ШУБЫ, У. МЯЖЭВІЧА.

ПА СЛЯДАХ ТЭАТРАЛЬНАГА ФЕСТЫВАЛЮ

КРОК ЗРОБЛЕНЫ. ШТО ДАЛЕЙ?

Рэспубліканскі тэатральны фестываль... Задума рэгулярна праводзіць такі агляд стану сцэнічнага мастацтва ў БССР узнікла параўнаўча нядаўна, і ўпершыню яго правялі тры гады назад у Віцебску. Тады тэатры маглі паказваць у ім толькі спектаклі па творах беларускіх драматургаў. Мастацкі ўзровень Віцебскага фестывалю, як адзначала грамадскасць і тэатральная крытыка, аказаўся даволі нізкім. Арганізатары вырашылі тады не абмяжоўвацца на такіх фестывалях толькі беларускай нацыянальнай драматургіяй: кожны тэатр няхай надалей прапаноўвае лепшы свой спектакль незалежна ад таго, ставіцца беларуская ці замежная п'еса, ці твор драматургіі народаў СССР. Скептыкі пярэчылі: маўляў, з афішы рэспубліканскага фестывалю могуць знікнуць нацыянальныя назвы.

Чарговы тэатральны фестываль, які праводзіўся ў Гродне, абверг усе прагнозы скептыкаў і песімістаў: з сямі конкурсных спектакляў, што паказваліся на вялікай сцэне, пяць пастаўлены па творах беларускай драматургіі. Да іх трэба дадаць яшчэ два нацыянальныя спектаклі на малой сцэне. Усё гэта сведчыць перш за ўсё пра тое, што працэс нозага нацыянальнага культурнага адраджэння, які пачаўся ў апошні час, працэс натуральнай у гады перабудовы сур'ёзнай цікавасці да нацыянальнай спадчыны, культуры, мовы не абмінуў і тэатры.

Падалося сімвалічным, што адкрыў фестывальны прагляд спектакль Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра па камедыі Вікенція Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта», у якім зроблена спроба звязаць мінулае з сучаснасцю, нашы класічныя сцэнічныя традыцыі з сучаснай манерай увасаблення. Пастаўлены адным са старэйшых нашых рэжысёраў Барысам Уторавым, класічны твор беларускай драматургіі гледачам, мяркуючы па іх рэакцыі, спадабаўся. Яны вельмі шчыра смяяліся, калі ў сяло, дзе жыве, вядома, дробная, але шляхта (барані божа, назваць гэтых людзей мужыкамі), прыязджаюць асэсар Кручкоў і пісар Пісулькін і пачынаюць чыніць свой суд, дэмагагічна спасылаючыся пры ўсім на законы, якія спакон веку дзейнічалі на гэтай зямлі... Артысты Смірноў, які іграе Кручкова, і Капранаў (Пісулькін) з бляскам выконваюць свае ролі, як кажуць тэатралы, можно «купаюцца» ў іх, не перабольшваючы неабходную граціёзнасць знешняга малюнку і захоўваючы сваё, акцёрскае, гарэзлівае іранічнае стаўленне да сваіх персанажаў.

Зразумела, што вялікую цікавасць гледачоў і тэатральнай грамадскасці выклікалі спектаклі па новых, самых апошніх творах беларускіх драматургаў. Доўга, напрыклад, чакалі гледачы і чытачы новага твора ўжо даволі вядомага і папулярнага у нас і за межамі рэспублікі Аляксея Дударава. Спектакль Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа па яго драме «І быў дзень» — першая спроба сцэнічнага прачытання новай п'есы гэтага драматурга на мове арыгінала. Рэжысёр Валерый Мазынскі, схільны ў сваіх лепшых спектаклях да паглыбленага аналітычнага мыслення (нагадаем яго «Вечар» паводле таго ж А. Дударава), стварае і на гэтым літаратурным матэрыяле відовішча непаспешлівае, ціхае, удумлівае. Рэжысёр Мазынскі імкнуўся прачытаць п'есу Дударава як востра-сацыяльную, актуальную сёння драму тых, хто па розных прычынах апынуўся па-за межамі грамадства, на гарадскім сметніку, звалцы.

Свой новы спектакль, фактычна прэм'еру, паказаў на фестывалі Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы. Верны сваёй даўняй традыцыі, ён адкрываў новае драматургічнае імя: Уладзімір Бутрамееў, драма «Страсці па Аўдзею», якая мае яшчэ адну назву «Крык на хутары». Спектакль па-сапраўднаму ўзрушыў, усхваляваў гледачоў і крытыкаў. Перапоўненая зала доўга пляскала ў далоні, дзякуючы артыстам і стваральнікам спектакля за тое высокае майстэрства, якое прыносіць высокае пачуццё ачышчальнай радасці. І не толькі, вядома, таму, што аўтар п'есы, малады беларускі пісьменнік Уладзімір Бутрамееў у цяперашні час жыве і працуе на Гродзеншчыне, пад Слонімам. Расказваючы пра трагічныя падзеі ў канцы дваццатых гадоў у вёсцы, калі пачалося, як мы цяпер кажам, рассяляньванне тых, хто любіў зямлю і працаваў на ёй, тэатр імкнуўся ўзняцца над канкрэтнымі гістарычнымі падзеямі. Лёс селяніна Аўдзея, ролю якога бліскуча, з глыбокім пранікненнем у характар свайго героя выконвае народны артыст БССР Генадзь Аўсяннікаў,— гэта павучальная гісторыя-прытча аб тым, як тады, у тыя гады, неразумным таталітарным актам была знішчана не толькі працоўная, але і маральная аснова сялянства, тое адвечнае, што давала гаспадару на зямлі сілу жыць, працаваць, ствараць, любіць, марыць аб будучыні...

За спектакль «Страсці па Аўдзею» журы фестывалю адзначыла калектыў купалаўцаў Галоўным прызам за лепшы спектакль, дыпломы фестывалю і прызы атрымалі рэжысёр Валерый Раеўскі, мастак Барыс Герлаван, кампазітар Алег Янчанка, выканаўцы ролі Аўдзея Генадзь Аўсяннікаў, ролі Веркі — Алена Іваннікава, ролі Танькі — артыстка Зоя Белахвосцік, яна ўзнагароджана і за выкананне ролі Раісы ў спектаклі па п'есе Алены Паповай «Жыццё Карыцына, або ўрокі хірамантыі». Гэты спектакль, пастаўлены рэжысёрам Мікалаем Пінігіным, удала ўпісаўся ў фестывальную афішу і сваёй сацыяльнай вастрынёй, і ўзроўнем метафарычнага рэжысёрскага і акцёрскага пошуку, імкненнем да дакладнага даследавання жыцця гарадской інтэлігенцыі ў нядаўні перыяд, які сёння мы называем «перыядам застою». Трэба нагадаць, што, калі ствараўся гэты спектакль, тэатр плённа працаваў з аўтарам, узнік новы персанаж — Хірамантка, якую іграе Стафанія Станюта і які, як нам здаецца, лагічна знітоўвае сістэму знакаў, сімвалаў, прыкмет часу, што прынцыпова важныя для спектакля рэжысёра Пінігіна, для яго творчай манеры.

П'есу Алеся Петрашкевіча — «Катастрофа», паводле якой быў пастаўлены спектакль у Магілёўскім абласным тэатры драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча ў г. Бабруйску, рэжысёр Уладзімір Караткевіч імкнуўся вырашыць у гратэскна-фарсавым плане, надаць ёй рысы абвостранай палемічнасці. Публіцыстычна-праблемны пачатак, закладзены ў драматургічнай першаснове (п'еса высмейвае правінцыяльных бюракратаў у час барацьбы з алкагалізмам), застаўся, на жаль, непераканаўчым і ў спектаклі. Крытыкі на абмеркаванні слушна заўважалі, што мала сёння ўзняць праблему ў драматургічным творы, трэба ўмець знайсці адэкватнае яе вартасці мастацкае вырашэнне.

Спроба стварыць арыгінальнае сцэнічнае відовішча па матывах твораў Уладзіміра Караткевіча «Хрыстос прызямліўся ў Гародні» і «Ладдзя роспачы» прагучала ў спектаклі «Роспач» мінскага тэатра-студыі «Дзе — я» (рэжысёры-пастаноўшчыкі Баркоўскі і Трухан, п'еса Мікалая Трухана). Сам пошук пластычна - вобразнага эквіваленту думкам і развагам, філасофскім і паэтычным вобразам нашага вядомага празаіка, безумоўна, заслугоўвае ўсялякай падтрымкі. Толькі варта, відаць, стваральнікам гэтага спектакля часцей думаць пра гледача, якога трэба больш лёгка і арганічна ўводзіць у прапанаваную складаную ігру, якая патрабуе і спецыяльнай падрыхтоўкі, і актыўнага саўдзелу. Таму і атрымалася, што многія сцэнічныя метафары ў «Роспачы» проста незразумелыя. А ўвогуле ўдзел у такім фестывалі студыйных тэатраў (спектакль па «Чыкагскай безданi» Рэя Брэдберы і «Чорт у рабрыну» Мішэля Фора паказаў на фестывалі калектыў таксама тэатра-студыі моладзі Палаца культуры чыгуначнікаў пад кіраўніцтвам Вітаўтаса Грыгалюнаса) — адметная з'ява, вынік змен у рэальным тэатральным працэсе ў рэспубліцы.

Высокім узроўнем тэатральна-пастановачнай культуры вызначаўся паказаны на фестывалі спектакль Мінскага тэатра-студыі кінаакцёра «Гамлет» па сусветна вядомай трагедыі Вільяма Шэкспіра. Гэты творчы калектыў існуе і даволі паспяхова працуе ўжо некалькі гадоў, аднак увесь гэты час ён чамусьці не браў актыўнага ўдзелу ў тэатральным жыцці, яго не запрашалі на розныя агляды, конкурсы і фестывалі. Пэўна, прычына была ў міжведамасных бар'ерах — тэатр кінаакцёра падпарадкоўваўся былому Дзяржкіно БССР, а не Міністэрству культуры. А між іншым, лепшыя яго спектаклі станоўча ўплывалі і на густы сталічнага гледача, і на сам тэатральны працэс у Мінску і рэспубліцы. І вось натуральны вынік — першае запрашэнне тэатра на рэспубліканскі фестываль, і адразу ж — Галоўны прыз за лепшы спектакль на малой сцэне, дыплом і прызы рэжысёру-пастаноўшчыку Барысу Луцэнку, сцэнографу Дзмітрыю Мохаву, кампазітару Аркадзю Гураву.

Кожны спектакль, паказаны на фестывалі ў Гродне, вызначаўся нечым сваім, адметным: і спектакль Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя Горкага «Начныя карлікі і Антыгона» па п'есе Разумоўскай (рэжысёр В. Маслюк), спектакль па п'есе А. Эйкбарна «Неймаверны ілюзіён Эрні» ў Дзяржаўным маладзёжным тэатры БССР (рэжысёр В. Катавіцкі). Сваю, непадобную на сцэнічную версію купалаўцаў «Мудрамера» Мікалая Матукоўскага прапанаваау рэжысёр Андрэй Гузій у Магілёўскім абласным драматычным тэатры. Даволі востра крытыкаваўся на абмеркаванні спектакль Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача «Прыгоды падарожніка Піпса».

Падсумоўваючы вынікі Беларускага тэатральнага фестывалю ў Гродне, трэба перш за ўсё адзначыць, што за апошнія гады зроблены пэўны крок у павышэнні ўзроўню рэжысёрскага майстэрства ў рэспубліцы.

Па-другое, фестываль паказаў, што па-ранейшаму востра застаецца ў нас праблема нацыянальнага тэатра і нацыянальнай драматургіі.

І трэцяе. У апошнія гады заўважаецца ўсталяванне, сцвярджэнне, замацаванне ў тэатрах нейкага сярэдняга ўзроўню акцёрскага майстэрства. Меней стала яркіх, значных творчых індывідуальнасцей, акцёры рэдка працуюць над сабой, не сочаць за сваёй сцэнічнай формай, недастатковы ўзровень падрыхтоўкі акцёрскай моладзі ў нашым тэатральным інстытуце.

І тым не меней, насуперак песімістычным уздыхам, змрочным прагнозам, насуперак жорсткай крытыцы, насуперак шматлікім творчым і арганізацыйным цяжкасцям, тэатр у рэспубліцы, гэты старадаўнейшы від мастацтва, жыве і існуе, шукаючы ў складаных умовах свае шляхі насустрач гледачу, каб быць патрэбным яму, неабходным, асабліва ў сённяшні імклівы час. Беларускі тэатральны фестываль у Гродне яшчэ раз пацвердзіў гэта.

Ванкарэм НІКІФАРОВІЧ.

ЗНАЙШЛІ «АГАТКУ»

Няўжо яна, партытура славутай «Агаткі»—оперы, створанай і пастаўленай у 1784 годзе ў Нясвіжы, знікла незваротна? Няўжо падзяліла лёс шматлікіх помнікаў нашай культуры, што сталі ахвярамі часу і чалавечага варварства? Не, быць не можа! Існуюць жа працы польскіх музыказнаўцаў Ч. Завейскага, Р. Гардо, Я. Проснака, А. Новак-Рамановіч і інш. з такім падрабязным аналізам твора, які магчыма зрабіць, толькі трымаючы ў руках яго партытуру. Зрэшты, навукоўцы маглі бачыць яе яшчэ да вайны, у час якой, паводле сцвярджэння аўтарытэтнага савецкага музыказнаўцы І. Бэлзы, опера загінула. Вядома толькі, што ў Нацыянальнай бібліятэцы Варшавы захавалася яе лібрэта, упершыню падрабязна пераказанае А. Мальдзісам у кнізе «Таямніцы старажытных сховішчаў». І ўсё ж...

Так думалася мне, калі ў час адпачынку збіралася ў Польшчу на пошукі «Агаткі».

Напэўна, яе аўтары — вядомы гамбургскі кампазітар І. Д. Голянд, які працаваў пры нясвіжскім двары, і таленавіты літаратар і кампазітар-аматар Мацей Радзівіл — не маглі сабе ўявіць, што іх опера выкліча такую цікавасць у канцы XX стагоддзя. Ствараючы па заказе ўладара нясвіжскіх латыфундый К. Радзівіла «музычны падарунак» каралю, які наведаў горад у верасні 1784 года, яны, мабыць, нават не разлічвалі, што «Агатка» выйдзе за межы прыдворнага радзівілаўскага тэатра. Аднак пасля паспяховай прэм'еры яна набыла вялікую папулярнасць і ўжо ў 1785 годзе была пастаўлена ў Варшаве, потым — у Любліне, Вільні, Львове, Познані і аж да канца XIX стагоддзя не сыходзіла са сцэн розных тэатраў.

...І вось перада мною рукапіс партытуры оперы—два вялізныя, пажоўклыя ад часу тамы, што, як аказалася, захаваліся цудам і знаходзяцца ў бібліятэцы Польскай акадэміі навук. Нават першапачатковае знаёмства з творам паказвае, што ён мае немалую мастацкую і навуковую каштоўнасць. Выяўляючы сваю прыналежнасць да еўрапейскага стылю, ён паўстае жывым пацвярджэннем далучанасці прафесійнага музычнага мастацтва Беларусі XVIII стагоддзя да гістарычна перспектыўных з'яў агульнаеўрапейскай культуры. Безумоўна, гэтая опера — набытак некалькіх народаў: створаная на тэрыторыі Беларусі, што ўваходзіла тады ў склад Рэчы Паспалітай, «Агатка» лічыцца першай польскай народнай аперэтай; у яе музыцы, на думку даследчыкаў, ёсць заходнееўрапейская і славянскія мелодыі і рытмы.

Вольга ДАДЗІЕМАВА.

Здымкі фільма-оперы па сцэнарыю Дзмітрыя Смольскага «Францыск Скарына» распачало Беларускае тэлебачанне. Рэжысёр-пастаноўшчык Генадзь Нікалаеў, аператар-пастаноўшчык Валерый Булдык і мастак-пастаноўшчык Галіна Холад раскажуць у ім пра юнацтва і сталыя гады вялікага асветніка. Ролю Скарыны выканае малады артыст Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Ігар Дзянісаў.
НА ЗДЫМКАХ: Францыск Скарына—артыст Ігар ДЗЯНІСАЎ; на рэпетыцыі. У цэнтры—рэжысёр-пастаноўшчык Генадзь НІКАЛАЕЎ.

Фота У. ШУБЫ.

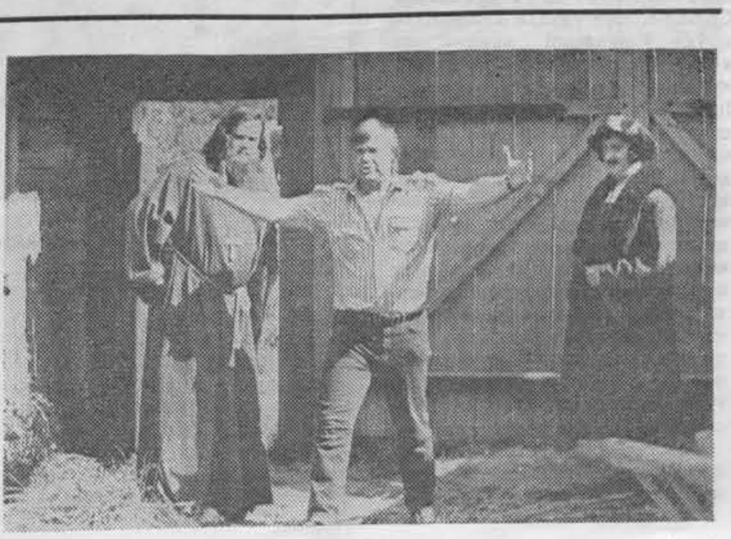

У Мінску ў Доме прыроды прайшла выстаўка-продаж «Гладыёлусы-89». На ёй было прадстаўлена 200 сартоў кветак самых розных адценняў з калекцый кветаводаў-аматараў Г. Андраюка, Т. Скарняковай і Н. Цыбоўскага.

НА ЗДЫМКАХ: на выстаўцы «Гладыёлусы-89».

Фота У. ВІТЧАНКІ.

ВЫПІСВАЙЦЕ ГАЗЕТУ «ГОЛАС РАДЗІМЫ»

Паважаныя чытачы! Калі ў далейшым вы жадаеце рэгулярна атрымліваць інфармацыю пра жыццё Савецкай Беларусі, важныя палітычныя і культурныя падзеі ў рэспубліцы, пра развіццё яе эканомікі, культуры, надышоў час аформіць падпіску на «Голас Радзімы» на 1990 год.

Суайчыннікі, хто жыве ў капіталістычных краінах і краінах, што сталі на шлях развіцця, могуць зрабіць гэта праз магазіны і фірмы, якія супрацоўнічаюць з «Міжнароднай кнігай» і Цэнтральным агенцтвам зарубежных выданняў.

У сацыялістычных краінах аформіць падпіску можна ў пунктах падпіскі ці ў паштовых аддзяленнях па месцу жыхарства.

У Савецкім Саюзе выпісаць «Голас Радзімы» можна ў любым аддзяленні «Саюздруку».

Наш падпісны індэкс у рэспубліканскім і ўсесаюзным каталогах падпіскі — 63854, цана на год (для Савецкага Саюза) — 2 рублі.

АДКУЛЬ НАЗВА

НА ДЗЯМ'ЯНКАЎСКІМ НАВАКОЛЛІ

Яшчэ ў XIX стагоддзі на старонках перыядычных выданняў, спецыяльных часопісаў і зборнікаў, якія выдаваліся Геаграфічным таварыствам пры Расійскай акадэміі навук, часта друкаваліся дарожныя нататкі даследчыкаў, падарожнікаў, звычайных аматараў старадаўнасцей. Гэтыя людзі адпраўляліся ў самыя розныя мясціны, у тым ліку нярэдка і ў беларускае Палессе, у пошуках усялякіх старажытнасцей і ў надзеі запісаць невядомыя казкі і легенды, даследаваць асаблівасці мясцовай гаворкі, убачыць уласнымі вачыма прыроду краю. Непазнанае вабіла гэтых энтузіястаў. Не выпадкова іх этнаграфічныя і гістарычныя нарысы і замалёўкі змяшчаюць унікальныя і вельмі важныя для сучасных даследаванняў факты.

Даўнія апісанні, на жаль, аказваюцца нярэдка амаль ці не адзінымі сведчаннямі з мінулага многіх нашых населеных пунктаў. Але яны, на шчасце, служаць і своеасаблівым компасам для аднаўлення гісторыі краю.

...Я еxaў у **Дзям'янкі**, што за 22 кіламетры ад раённага цэнтра Гомельскай вобласці горада Добруша, з цікавымі выпіскамі з кнігі «Россия. Полное географическое описание нашего Отечества», якія вабілі сваёй незвычайнасцю і загадкавасцю. Вось што гаварылася ў згаданай кнізе: «Уверх па рацэ Іпуць, вярстах у 16 на паўночны ўсход ад Добруша, на правым беразе ракі, ляжыць вёска Дзям'янкі, у наваколлі якой існуе ўрочышча Селішча. Яно ўяўляе сабой пляцоўку ў некалькі квадратных вёрст з рэшткамі каменнага веку, якія знаходзяцца на беразе Іпуці. Тут жа размешчана мноства курганоў са слядамі звычайнага пахавання і трупаспалення. На поўнач ад гэтай вёскі, за 10 вёрст ад вёскі Закружжа, размешчана так званае Равучае возера, якое часам выпускае якісьці роў. Мабыць, ад возера маецца падземная сувязь з ракой Іпуць (так званыя карставыя з'явы). На дне возера ляжыць лес; згодна з паданнем, ужо ў гістарычную эпоху тут адбыўся правал мясцовасці».

Усё гэта было вельмі цікава. І калі я для большай верагоднасці загадзя зазірнуў у сучасныя археалагічныя апісанні, то пераканаўся, што дзям'янкаўскае наваколле сапраўды з'яўляецца гістарычным месцам. Цяжка было ўявіць, што спадчына шматлікіх стагоддзяў складалася тут з самых разнастайных бурлівых і маўклівых падзей.

Побач з Дзям'янкамі на беразе Іпуці адкрыты дзве стаянкі эпохі неаліту, на месцы якіх знойдзены крамянёвыя прылады працы і фрагменты ляпной керамікі. У другім месцы ў XII—XIII стагоддзях размяшчалася паселішча радзімічаў. Абпаленыя камяні, вугаль, гаршчок, бронзавы пярсцёнак, жалезнае крэсіва, нажы, рыбалоўны кручок, глінянае і каменнае грузілы і іншыя рэчы, якія захоўваюцца цяпер у Гомельскім краязнаўчым музеі, служаць сведчаннем былога жыцця нашых продкаў — радзімічаў. У наваколлі суседняй з Дзям'янкамі вёскі Вылева ёсць урочышча **Гарадзец**. Назва гэта не выпадковая, бо сведчыць аб старажытным гарадзішчы рубяжа старой і новай эры.

Месцы былых гарадзішча і паселішча не так ужо і проста ўбачыць. Яны зараслі травой. І толькі невялікія курганы, вышынёй ад паўметра да двух метраў, служаць арыенцірамі для ўважлівага вока. 40 такіх насыпаў маўкліва стаяць на рачным беразе за тры кіламетры ад Вылева ва ўрочышчы **Часнакова балота**. Асаблівa вялікая курганная група — 159 курганоў знаходзіцца на высокім правым беразе старыцы ракі Іпуць ва ўрочышчы **Беразані**, за пяць кіламетраў на паўднёвы ўсход ад Дзям'янак. Відаць, іх і мелі на ўвазе аўтары «России», калі гаварылі пра «множества курганоў» над Іпуццю.

Аб гэтых курганах існуюць легенды. Месцы іх размяшчэння людзі называюць «Бугры». Ідуць жыхары па ягады, па грыбы ці на рыбалку ў тыя месцы і гавораць: «Пайшлі ў Бугры». Некалі іх лічылі месцамі пахавання французскіх і шведскіх воінаў. Відаць, памяць аб войнах са шведамі і з Напалеонам, падзеі якіх адбываліся недалёка ад гэтых мясцін, захавалася ў свядомасці людзей і перадаецца з пакалення ў пакаленне. Дайшло і да нашага часу, нібы ў рэчышчы патоплена карэта самога Напалеона або шведскага караля Карла XII, які з войскам рухаўся праз усходнюю частку Беларусі ў пачатку XVIII стагоддзя.

На Бярэзіне. Фотаэцюд В. АЛЯШКЕВІЧА.

Можа таму яшчэ ў 1900 годзе мясцовы памешчык раскопваў дзям'янкаўскія курганы, але знайшоў замест скарбаў звычайныя пахаванні і трупаспаленні.

Аляксандр РОГАЛЕЎ, кандыдат філалагічных навук.

[Працяг будзе].

НІ ДНЯ БЕЗ ПЕСНІ

Калі хто-небудзь скажа, што не любіць музыку, яму проста не паверацъ. Можна не разумець і не прымаць які-небудзь жанр, накірунак у ёй, але музыку ўвогуле не любіць немагчыма. Мне здаецца, што кожны можа знайсці ў ёй што-небудзь сваё: хто — у сучасных жанрах, хто — у класіцы ці ў фальклоры, а некаторыя захапляюцца і тым, і другім, і трэцім. Я ведаю нямала такіх людзей. Напрыклад, нядаўна пазнаёмілася з удзельнікамі хору «Сонейка» (Палац культуры Белсаўпрофа), у рэпертуары якога ёсць і народныя песні, і сучасная музыка.

Хор называецца дзіцячым, таму я спадзявалася ўбачыць малых і здзівілася, сустрэўшы падлеткаў 15—16 гадоў. Пазнаёмілася з некаторымі дзяўчынкамі і папрасіла іх расказаць пра сваё жыццё і захапленні.

8 гадоў у хоры займаецца Оля Козел. Яна ўжо закончыла 10-ы клас і выбрала прафесію, звязаную з музыкай. Яе сяброўкі — Каця Атрашэнка, Наташа Корба, Оля Панкевіч і Іра Дрозд прыйшлі ў калектыў пяць гадоў назад. Дзяўчынкі яшчэ не хутка скончаць школу, але ўжо сёння ведаюць, што калі музыка нават не стане іх прафесіяй, з ёю яны не расстануцца.

Усе яны любяць сучасную музыку, акрамя цяжкага металічнага рока, які лічаць негарманічным і немеладычным. Чытаюць у асноўным фантастыку. Напэўна, ім падабаецца тая рамантыка, якой багатыя творы гэтага жанру.

На зімніх канікулах хор прымаў гасцей з Ленінграда, якія прыехалі не толькі паглядзець Мінск, але і выступіць з канцэртамі. Харыстам з «Сонейка» таксама можна пазайздросціць: кожны год цікавыя паездкі — у Тарту, Львоў, іншыя гарады, у летнія і зімнія піянерскія лагеры.

Калектыў хору вельмі дружны. Яго ўдзельнікі праводзяць шмат часу разам: ходзяць у оперны тэатр і філармонію, у кіно і на выстаўкі.

— «Сонейка» — хор яшчэ даволі малады: нам усяго дзесяць гадоў, — расказвае кіраўнік Н. Жураўленка. — У 1977-м мы далі аб'яву ў газету. Тады прыйшло сто чалавек. Цяпер нас у чатыры разы больш, ёсць філіялы ў дзвюх школах. Дарэчы, да нас вялікі конкурс. Прыходзяць у асноўным дзеці, якія пяюць добра, таму бывае нялёгка выбраць самых дастойных.

Кіраваць калектывам з чатырохсот чалавек даволі цяжка, таму мы ўвялі самакіраванне: ёсць савет хору, старасты груп. Праблем з дысцыплінай не ўзнікае.

Нам ёсць чым пахваліцца: за 10 гадоў атрымалі нямала званняў, самае ганаровае з якіх — «узорны». Але самае важнае: мы выхоўваем людзей, якія ведаюць і любяць музыку.

Напэўна, хто-небудзь з харыстаў марыць стаць вялікім акцёрам. У гэтым няма нічога заганнага. Кім бы яны ні сталі ў будучыні, музыка ўзбагаціць іх жыццё, узвысіць душу і імкненні.

Вольга ТАМАШЭЎСКАЯ.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Зак. 979.